

Současné hodnoty romských dětí

Lucie Marková

Bakalářská práce
2007

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucie MARKOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Hodnotová orientace romských dětí**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretických východisek pro praktickou část práce.

Charakteristika výzkumného souboru.

Získání kvalitativních dat a jejich zpracování.

Vyhodnocení výzkumu.

Přijetí odpovídajících závěrů a doporučení.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

EYRE,L. Jak naučit děti hodnotám. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 156 s. ISBN 80 - 7178 - 360 - 9.

GALLA,K. Sociologie výchovy, její vývoj a problémy. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 194 s.

NAVRÁTIL,P. Romové v české společnosti. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. 223 s. ISBN 80 - 7178 - 741 - 8.

ŘÍČAN,P. S Romy žít budeme - jde o to jak. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. 149 s. ISBN 80 - 7178 - 410 - 9.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jarmila Celá**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **23. února 2007**

Termín odevzdání bakalářské práce: **25. května 2007**

Ve Zlíně dne 23. února 2007

Ing. Jitka Chudarová
pověřená děkanka

L.S.

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Ve své bakalářské práci se zabývám romskými dětmi a jejich hodnotami. V teoretické části vysvětluji, co jsou to hodnoty a v jakých sociálních prostředích jsou předávány v rámci socializace. Dále se čtenář dozví základní informace o romském etniku žijícím v České republice. Cílem mé práce je zjistit, co je pro romské děti důležité, vyvodit závěry a předat tyto informace pracovníkům R-centra v Jihlavě.

Klíčová slova: dítě, Romové, hodnoty, socializace, rodina, škola, vrstevníci, média

ABSTRACT

In my Bachelor's thesis I am concerned with romany children and their values. In theory part I consecrate what mean term values and in which social world are imparted in frame of socialization. The readers gets to know fundamentals information about Romany in Czech republic. In practise part it is the main objektive to find what is important for romany children, I want deduce close and hand over this information to workers of R-centrum in Jihlava.

Keywords: children, Romany, values, socialization, family, school, peers, media

Poděkování

Děkuji Mgr. Jarmile Celé za odborné vedení, poskytnuté rady a informace.

Děkuji pracovníkům R-centra za možnost velmi podnětné praxe a dětem, jež se zúčastnily mého výzkumu.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 HODNOTY A VÝCHOVA K NIM	12
1.1 CO JE TO HODNOTA?	12
1.1.1 Filosofie hodnot	14
1.1.2 Druhy hodnot.....	16
1.2 SOCIALIZACE JAKO PROSTŘEDEK K ZÍSKÁVÁNÍ HODNOT.....	19
1.2.1 Rodina jako nejdůležitější sociální prostředí	21
1.2.2 Vliv vrstevníků a školy	23
1.2.3 Masmédia	25
2 ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE	27
2.1 STRUČNÝ PŘEHLED HISTORIE ROMŮ	28
2.2 POPIS ROMSKÉ IDENTITY.....	30
2.2.1 Základní znaky romské rodiny	31
2.2.2 Jak bydlí Romové.....	32
2.2.3 Víra Romů, magie a pověry	33
2.2.4 Společenský život.....	34
2.3 ROMOVÉ A ČESKÁ SPOLEČNOST	35
2.3.1 Rasismus a diskriminace	35
2.4 HODNOTOVÁ ORIENTACE ROMŮ.....	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
3 VÝZKUM, ZJIŠŤOVÁNÍ HODNOT ROMSKÝCH DĚTÍ	40
3.2 CÍL A VÝZKUMNÝ PROBLÉM	40
3.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	40
3.4 METODY VÝZKUMU	41
3.5 ORGANIZACE VÝZKUMU	43
3.5.1 Poznatky vzešlé z předvýzkumu	44
3.5.2 Představení místa výzkumu – R-centra V Jihlavě.....	44
3.6 ZPRACOVÁNÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	46
3.6.1 Hodnoty, jež jsou důležité pro romské děti.....	46
3.6.2 Důvody, proč romské děti uvádějí konkrétní hodnoty	48
3.7 SHRNUÍ VÝZKUMU	54
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	63
SEZNAM OBRÁZKŮ	64
SEZNAM TABULEK	65

SEZNAM PŘÍLOH.....	66
---------------------------	-----------

ÚVOD

Problematika Romské menšiny je stále živým tématem. Není dne, kdy by se tato menšina neocitla v ústech televizních moderátorů, ve článkách novin a především v debatách lidí z majority. Soužití s majoritou přináší stále problémy, kontakty jsou malé, spíše vyhýbavé. Předsudky vůči Romům jsou stále velké. Téměř všichni členové mé rodiny měli průpovídky ohledně mého docházení do Romského centra. Z počátku jsem se jim snažila svůj postoj vysvětlit, povědět jim, jak je důležité s romskými dětmi pracovat, ale nemělo to smysl.

Romové zkrátka vyznávají jiné hodnoty. Mají svou minulost, od které se odvíjejí odlišné zvyky, tradice a samozřejmě samotná kultura. A i když ji studiem literatury znám, nedokážu jednoznačně odpovědět, kde se stala ta chyba. Je na straně minority nebo majority? Kde vězí problém, který zapříčiňuje velkou nezaměstnanost Romů, stejně tak jejich nízkou vzdělanost, mnohdy špatné bytové a hygienické podmínky? Kde hledat východisko? Respektive v čem?

Romové potřebují získat motivaci k tomu, aby dokázali přehodnotit své potřeby. A právě proto je mým cílem v této práci zabývat se romskými dětmi ve spojitosti s jejich hodnotami a zvýraznit nutnost působit na ně tak, aby během dětství mohli získat i jiný pohled na jejich budoucí život.

Teoretická část mé práce je rozdělena na dva okruhy. Ten první tvoří informace týkající se axiologie, filosofie hodnot, druhů hodnot a socializace jedince. Snažím se zde vystihnout základní pojmy a především souvislost vzniku a změn vyznávání hodnot ve spojitosti se začleňováním dítěte do společnosti. V druhém okruhu pak píšou o romském etniku, o jeho historii a z ní vycházejících zvycích a tradicích, protože cítím souvislost mezi vznikem hodnot u dětí a jejich sociálním prostředím, které je u romských dětí svým způsobem velmi specifické.

Cílem výzkumu v praktické části práce je zjistit, jaké hodnoty vyznávají romské děti. Používám tzv. Projektovou metodu, která se skládá z rozhovoru a manipulační činnosti, kdy děti lepí své hodnoty na papír do připravené pyramidy. Takto získaná data analyzuji, vyvozují závěry, které by měli sloužit především zaměstnancům R-centra v Jihlavě. Snažím se využít poznatků z praxe v tomto centru a společně s výsledky výzkumu hledat anebo vyslovit otázky týkající se výchovy romských dětí k hodnotám této společnosti.

Během pedagogické praxe v tomto zařízení mi bylo řečeno, že je dobré získávat i jiné názory z okolí. Když je člověk zapojen do nějakého procesu, tak pracuje a snaží se dělat svou práci, co nejlépe, ale postupem času právě zaujatostí v konkrétní činnosti, ztrácí nadhled. Budu tedy velmi ráda, jestliže u čtení mé bakalářské práce pracovníci centra alespoň zapřemýšlí nad tím, jak velký mají potenciál ve výchově těchto dětí a že je mohou nadále rozvíjet v mnoha oblastech, nejen v té oblasti mravní – v oblasti hodnot.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HODNOTY A VÝCHOVA K NIM

Každý den vykonáme spoustu činností. Děláme je proto, že chceme i proto, že musíme. Máme každý své cíle, svá tajná přání a doufáme, že k nim dojdeme. Když se zvládneme dostat na pomyslný konec, jsme rádi, ale hned vymýšlíme další body, ke kterým se budeme ubírat. V psychologii se užívá pro označení člověka nejčastěji termín jedinec. Předpokládám, že je to právě z důvodu toho, že každá osoba je jedinečná. Má jedinečné plány a pohnutky. Zároveň má i svůj jedinečný pomyslný žebříček hodnot. Snaží se vyplňovat své potřeby, hodnoty.

Chceme-li skutečně poznat jedince musíme znát jeho psychické vlastnosti jako jsou převážně vrozený temperament, naopak působením výchovy a společnosti formovaný charakter, schopnosti, jež jsou předpokladem úspěchů v různých činnostech a právě již zmiňované potřeby řazené do motivů každého z nás.

Vývoj hodnotícího myšlení pak zajisté souvisí s vnímáním jedince, stejně tak s jeho pamětí, myšlením, emocemi, motivací a osobními zkušenostmi. Důkazem toho budou rozličné hodnotové systémy jak člověka handicapovaného, jedince s velkým životním traumatem, osoby, jež své dětství strávila v ústavní péči, lidí duševně nemocných, tak i dvou zdravých spolužáků s přiměřeně stejnou inteligencí a schopnostmi, avšak žijících v jiném rodinném prostředí.

Ale ani společný domov nezajistí stejné či alespoň podobné zájmy, vzpomenu-li jen na mě a mou o dva roky mladší sestru. Na základní škole jsme měli stejně dobré výsledky, ale ani to nezaručilo stejné motivy do života. Já studuji, chci dosáhnout vysokoškolského titulu. Sestra pečuje o patnáctiměsíční dceru a uvažuje o dalším dítěti. Zkrátka neexistuje univerzální vzorec podle kterého bychom mohli lidi odhadnout. Můžeme jedince diagnostikovat anebo se ho jednoduše zeptat. A jako pedagogy v praxi by nás mělo určitě zajímat, jaké hodnoty vyznávají děti, se kterými pracujeme. Hlavně z toho důvodu, abychom mohli svým výchovným působením děti směřovat k těm pozitivním hodnotám.

1.1 Co je to hodnota?

„Mluvíme-li o hodnotách, máme na mysli buď všechno, co nám přináší uspokojení, co uspokojuje naše potřeby, nebo pouze hodnoty v užším slova smyslu, základní kulturní

kategorie, které odpovídají lidským kulturním potřebám, zvláště etickým a estetickým.“ (Kučerová, 1994)

Často je citována definice amerického antropologa C. K. M. Kluckhohna podle které hodnota reguluje uspokojení v souvislosti s uspořádanými cíly jedince. J. Sczepanski definuje hodnotu jako „liberální materiální nebo ideální objekt, ideu nebo instituci, skutečný nebo imaginární předmět, ke kterému jednotlivci nebo skupiny zaujímají hodnotící postoj, připisují mu významnou úlohu ve svém životě a snahu po jeho dosažení pociťují jako nutnost.“ (Řezáč, 1998)

Hodnota daného předmětu nezáleží pouze na kvalitách onoho předmětu, ale především na tom, jaké kvality preferuje osoba, jež hodnotí. Záleží tedy na tom, jaký postoj zaujme jedinec k dané věci. Z toho plyne, že existuje mnoho individuálních hodnot, které pak mohou vést k problémům ve vztazích mezi lidmi. Hodnota je subjektivní ocenění, kterou každý z nás přisuzuje určitým věcem, jevům a lidem. Existují však hodnoty sdílené celou sociální skupinou i hodnoty, které vyznává celá společnost.

Hodnoty si člověk určuje sám úměrně k plnění jeho potřeb. Ne všechny hodnoty naplní potřeby jedince, jde o jejich kombinace. (Kučerová, 1994)

Člověk žije a nepřemýšlí jaké hodnoty jsou pro něj důležité. Nemá v hlavě uspořádané a přesně zformulované ty nejzákladnější hodnoty. Spíše mají zažité, jak je někdo pojmenoval. Je lepší zabývat se motivy jednání, tedy psychologickými a biologickými potřebami. (Matějček, Langmeier, 1986)

Není jedna definice hodnot. Podstata hodnoty se nevztahuje pouze k označení preferovaného dobra, ale projektuje se do desítek dalších významů. Příčinou toho je hlavní vlastnost hodnot – obecnost. Existuje mnoho synonym k termínu hodnota, k nejpoužívanějším patří např. dogma, doktrína, duch, étos, hodnotová orientace, charakter, ideály, mentální výtvoř, perspektivy, způsob života atd. Někdy bývá hodnota srovnávána s velmi obecnými hodnotami, např. s životní filosofií, s hodnotovým systémem.

Hodnoty představují vytoužené, hlavně uvědomělé tendence konstituující bio-psycho-socio-duchovní podstatu lidského bytí. To co jsou hodnoty lépe pochopíme díky filosofii a jejím představitelům, jež se axiologií zabývali. (Cakirpaloglu, 2004)

Definicí hodnot je mnoho. Každý ze zde uvedených autorů individuálně pojmenoval, co hodnota znamená. Každý z nás si tyto věty může přečíst, ale podstatou zůstává, že cítíme

podstatu hodnot. Že nepotřebujeme různá pojmenování k tomu, abychom věděli, co je to hodnota, co toto slovo znamená. My přeci víme, co je pro nás v životě důležité a to jak to někdo nazve, je vedlejší. Přesto v následujících dvou kapitolách uvádím stručný vývoj filosofie z hlediska hodnot a také dělení hodnot pro jejich hlubší pochopení.

1.1.1 Filosofie hodnot

Hodnotami se zabývali již v Antice, především v rámci úvah o dobru. Nehovořili o nich jako o hodnotách, nýbrž používali pojmů „avia“ (hodnota, důstojný), „ethos“ (zvyk, obyčej) a „time“ (hodnocení, ctění). Tyto pojmy nám zůstávají dodnes, požívané jsou axiologie a timologie.

Filozofie Sokrata, Platona a Aristotela jsou základem pro axiologické koncepce. Sokrates, jež je považován za otce evropské etiky byl prvním, kdo se snažil ve své filozofii zaměřit spíše na mravnost chování. Podle něj se pak člověk, jež se chová mravně a ví co je tak dobré a co špatné, vydá na správnou cestu. Jeho žák Platon se zabývá také etikou, avšak specializuje se na problematiku obecných hodnot, rozděluje filosofii na tři části : morální, naturální a racionální. Pro Aristotela pak byla základem dění látka, jež nazval hypokeimenon, ke které přistoupí tvar – morfé. Ze základní látky se pak vynoří vlastnosti a hodnoty. Fungují zde vnější a vnitřní příčiny. Vnější příčiny vyvolávají pohyb a vnitřními příčinami, jež udávají pohybu směr a věcem hodnoty jsou a rozum a žádostivost.

Stoická filosofie chápe život jako soulad člověka s přírodou a proto vše co nespadá do tohoto vztahu je protikladem. Tímto názorem se Stoikové zasloužili o vznik učení o antihodnotách. Jestli-že chceme dosáhnout nějakého vytyčeného cíle, musíme strpět vše, co nás během cesty potká.

Podle George Wilhelma Friedricha Hegela neexistují čisté ideální hodnoty. Každá hodnota totiž obsahuje protiklady. Toto odhalil na základě jeho principu, že vývoj je vždy trojstupňový. Uvádí fáze teze, antiteze a syntézy, kdy každý následující stupeň popírá předchozí. Pro Hegela je nejvyšší hodnotou stát, ve kterém vidí morálku, etiku i právo.

Člověk je od narození dobrý, představuje hodnoty jako jsou svoboda, nezávislost a rozum. Protože však žije ve společnosti lidí, ztrácí tyto hodnoty a jediným způsobem jejich zpětného nabytí je návrat k přírodě. Tímto Jean Jacques Rousseau zapůsobil na ostatní myslitele ve smyslu návratu k přírodě jako k hlavní hodnotě.

Thomas Hobbes rozvíjel etické a axiologické úvahy v rámci vlastní sociální filosofie, ve které dominuje hodnotová orientace v sociálních vztazích a určuje prostředky a cíle individuálního a sociálního jednání. (Cakirpaloglu, 2004)

Novodobou filosofii hodnot otevřel Immanuel Kant. Rozum, který chce poznat skutečnost by měl znát především sám sebe. Pokládá tak otázky: Co můžeme vědět? Co máme činit? V co smíme doufat? Rozlišil tak aspekt ontologický, gnoseologický a především aspekt axiologický. Z Kantovy koncepce vznikla idealistická filosofie hodnot obsahující propojení světa přírody a světa mravnosti.

F. Nietzsche se bouřil proti dosavadním deskám hodnot. Společně s R. H. Lotzem, který vyznával říši trvalých, apriorních, vrozených a evidentních platností, pravd a norem, zapříčinili nezávisle na sobě, že problematika hodnot ve filosofii zdomácněla.

Hlavním oborem působnosti fenomenologické školy a jejího zakladatele E. Husserla je právě axiologie. Husserl rozlišil nejen říši hmotnou a duševní, ale i svět podstat, bytností a esencí. Fenomenologové chápou svět podstat jako předmět svých deskripcí, v nich pak vynikají psychologické a citové analýzy. Rozebírají předmět vnitřního čtení, kdy eliminují vnější faktory jako je např. společnost či historie, aby se dobrali k čisté podstatě.

Podle personalistů se hodnoty vážou na svého nositele. Osoby mají rozdělené na stupně a na největším stupni stojí božská Allperson. Hlavním úkolem člověka je uplatnit svou hodnotu tím pravým způsobem. Zakladatelem této školy je W. Stern.

Intuicionista W. Dilthey vychází ze života, který je jediným pramenem hodnot. Nesouhlasí tak s neokantovci, kteří vycházejí z rozumu. Hodnota je podle něj to, co citem poznal jako hodnotné. Tento proces vzniká na základě vzpomínek z dětství, asociací, vjemů a představ.

J. Dewey tvrdil, že zkoumáme věci ve smyslu, zda se hodí k našim účelům. Ideály jsou sice domyšlené, ale my jich můžeme použít k zlepšení světa. Hovoříme o pragmatismu, kdy rozum je služebníkem potřeby a poznání je momentem hodnocení.

Pozitivisté, neopozitivisté a neorealisté chápou axiologii jako teorii, která má za hlavní úkol objasnit, co je hodnota a jak vznikají její druhy. R. B. Perry tvrdí, že být hodnotou znamená být předmětem zájmu. Teorie hodnot je u tohoto filosofa spíše psychologíí zájmů a náklonností, která přechází v sociální psychologii.

Apel na hodnoty člověka nalezneme ve filosofickém směru zvaném existencialismus. Tento směr vidí člověka, který je odlišný, ztročený a unavený průmyslem, moderní technikou a pohodlím. Hlavní cíl vidí v pomoci člověku, k jeho návratu k vlastnímu nitru. Měl by poznat pravé hodnoty života a smysl života. Existencialisté chápou lidský život jako svobodu a svět hodnot jako svět svobodné tvorby člověka.

V. P. Tugarin vidí v hodnotách skutečný nebo žádaný jev. Hodnocení vyjadřuje vztah k tomuto jevu. Dělí hodnoty na hodnoty životní, jež se vztahují k jedinci a společnosti, hodnoty politické a společenské jsou obrazem rovnosti, bratrství, svobody, družnosti a spravedlnosti a hodnoty kulturní jako je osvěta, dobro, pravda či krása. (Kučerová, 1994)

J. Popelová uvádí, že hodnota jako filosofická kategorie vstupuje do filosofie až v 19. a 20. století, protože starší filosofie ji chápe v konkrétní podobě, ve smyslu idejí nebo ve smyslu konkrétního hodnotového systému. Zamýšlí se nad obecnými otázkami filosofie hodnot v souvislosti s etikou. Rozlišuje nositele hodnoty, věc a hodnotu, jež je kvalitou. Doporučuje rozeznávat nejen hodnotu užitnou, ale i hodnoty v kultuře a hodnoty, jež jsou krystalizací historicky vynaložené práce. (Kučerová, 1994)

1.1.2 Druhy hodnot

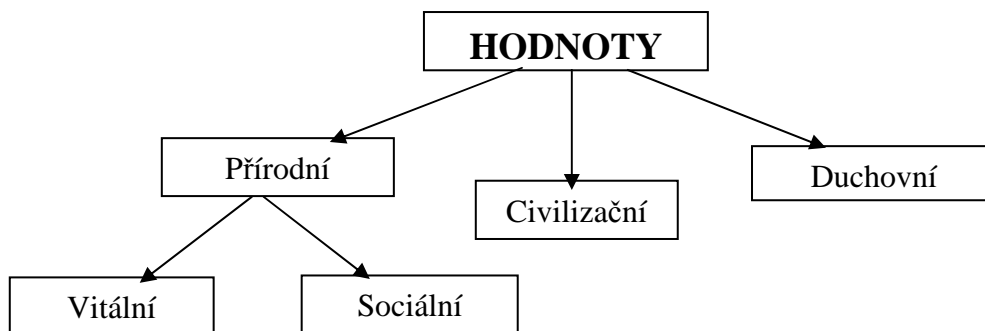
Rozdělení hodnot neexistuje pouze jedno. Dalo by se říct, že kolik je autorů, tolik je druhů. Kučerová (Kučerová, 1994) uvádí přírodní, civilizační a duchovní hodnoty. Přírodní hodnoty jsou pro člověka základní. Jsou dále děleny na hodnoty vitální a hodnoty sociální. Člověk potřebuje mít nejprve dostatek potravy, mít kde spát, být v teple apod. Každý člověk vnímá potřebu být zdravý a s tím souvisí v poslední době určitě i dodržování zdravého životního stylu. Dnes hlavně mladé generace dbají na svou fyzickou kondici, využívají fit-center, využívají rad odborníků na výživu.

Již od narození má člověk potřeby sociální. Novorozeňata jsou klidná, drží-li je matka v náručí oproti situaci, kdy leží v postýlce a nikoho kolem nevidí, necítí. Člověk je jedinec společenský. Jsou mezi námi sice i introverti, jež rádi zamykají své pocity hluboko uvnitř sebe a nejsou nijak zvláště výřeční, ale v podstatě všichni lidé potřebují nějaké své blízké okolí. Ať už mluvíme o vztahu matky a dítěte, o přátelském vztahu či lásce, sociální hodnoty jsou velkou nedílnou součástí duševního života každého z nás.

Pojem civilizační hodnoty v sobě skrývá fakt, že člověk nežije sám a je stále obklopen civilizací, sdružuje se do různých spolků, ale také v rámci svého zaměstnání do nějaké společnosti. Patří sem samozřejmě i různé druhy komunikace mezi lidmi, tedy řeč, písmo a další moderní způsoby jako je telefonování, faxování, e-mail. Docházíme tak k další položce a tou je věda a její rozvoj. Člověk se tak odpoutává od přírody, tu se snaží předělávat k obrazu svému. V současné době žijeme spíše konzumní život a ten je spjat právě s civilizačními hodnotami.

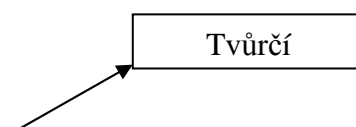
Duchovní hodnoty můžeme chápat jednak jako kulturu, ale také jako vnitřní život člověka. Pod těmito hodnotami najdeme také sebeřízení, sebevýraz a sebereflexi. Hodnoty spadající do této oblasti jsou v podstatě hodnoty ideální a zahrnují vědomosti, poznatky, ideály a normy. (Matějček, Lamgmeier, 1986)

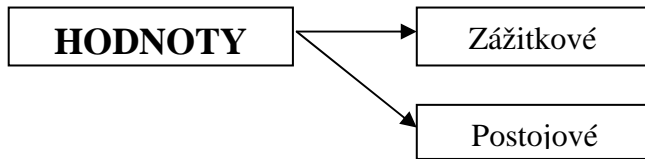
Obr.1: Kučerová – dělení hodnot

Viktor E. Frankl cítí rozdělení hodnot jinak. Uvažuje o třech následujících kategoriích: tvůrčí hodnoty, zážitkové hodnoty a postoje hodnoty. Kategorie tvůrčích hodnot představuje lidskou činnost, kdy je člověk zapojen do pracovního procesu a kdy především nezáleží na tom, jak vysoký post zastává, ale jakým způsobem plní veškeré zadané úkoly. Vidíme-li krásný západ slunce, slyšíme krásný zpěv ptáků či cítíme příjemnou vůni, prožíváme tzv. zážitkové hodnoty. Hlavní skupinou hodnot jsou pak hodnoty postoje, jejichž realizace spočívá v tom, jak se člověk postaví k omezením, které mu život přináší. Člověk v rámci těchto hodnot přejímá na sebe zodpovědnost, statečnost a také důstojnost. (Frankl, 1996)

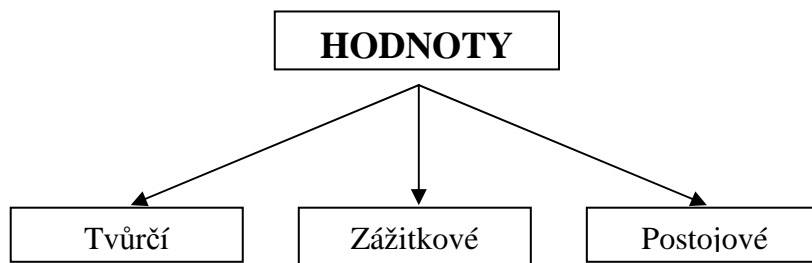
Obr.2: Frankl – dělení hodnot

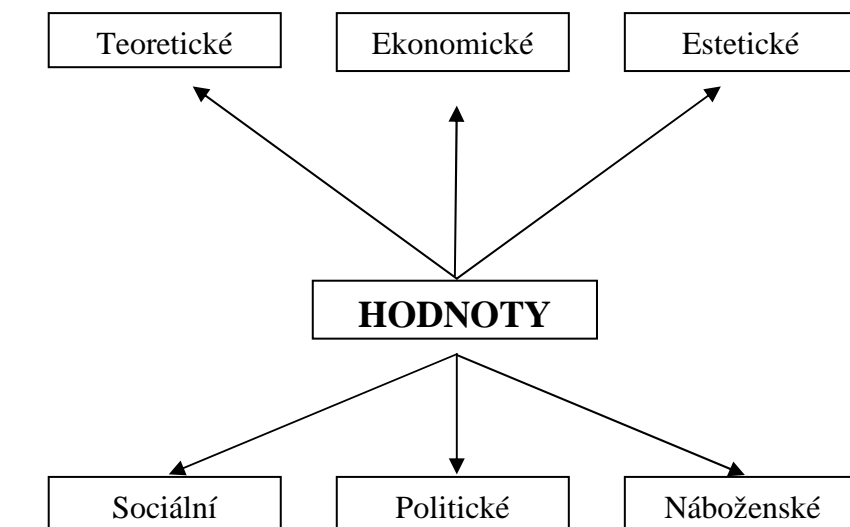
Jiné dělení nabízí Carl Rogers. Podle něj jsou hodnoty sociálně-morální, poznávací-tvůrčí a hodnoty materiální. Sociálně-morálními hodnotami míní lásku či přátelství. Poznávací a tvůrčí již ze svého názvu symbolizují vzdělání, zájmy, umění apod. a v materiálních hodnotách jsou peníze, majetek nebo jídlo.

Obr.3: Rogersovy druhy hodnot

Aldag-Stearns uvádí šest skupin hodnot: Hodnoty teoretické (zjišťování pravdy a získávání nových poznatků), ekonomické (týkající se zboží, jeho výroby a koupě), estetické, sociální (láska, přátelství, dobrota), politické a hodnoty náboženské. (Řezáč, 1998)

Obr.4: Dělení hodnot dle Aldag-Stearns

Přímo k hodnotové orientaci se vyjádřil Eisenberg, který uspořádal šest úrovní hodnotové orientace. V první úrovni je sebestředná (klédonická) orientace týkající se

předškolních dětí a dětí na prvním stupni základní školy, kdy se děti se řídí očekávanými následky pro sebe. V druhé úrovni hovoří o orientaci zaměřené na potřeby, kdy je vyjádřen ohled na druhé dítě. Na třetím místě stojí orientace zaměřená na mezilidské vztahy a také stereotypní orientace. Dále je zde sebereflekující empatická orientace, kdy někteří žáci ZŠ a studenti SŠ projevují soucit a přijímají role toho, kdo se rozhodl pomoci. V páté přechodné úrovni je pomoc druhému založena na tom, jak hodnotí jedinec sám sebe. V poslední fázi pak jedinec druhému pomáhá na základě norem a hodnot jako je sebeúcta či odpovědnost. (Fontana, 1997)

1.2 Socializace jako prostředek k získávání hodnot

Socializace (lat. *socialis* – společný) je sociologický pojem, který označuje proces, během kterého si jedinec osvojuje lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu, a začleňuje se do společnosti. Tento proces probíhá během celého života, nikdy se nadá říct, že by socializace skončila. Celý život si člověk osvojuje normy, zvyky, návyky, postoje, získává sociální dovednosti a vlastnosti. Během celého procesu socializace dochází k proměně z novorozence na kulturní bytost, která je plně začleněna do chodu společnosti. (Mareš, 1995)

Proces zespolečnění probíhá ve třech fázích, jež se vzájemně prolínají. Primární socializací se rozumí především vliv rodiny na rozvoj dítěte. Díky rodině získává dítě první zkušenosti s okolím, učí se žít v malé skupině a přejímá základy lidského chování. Právě proto je velmi důležité, aby dítě vyrůstalo v rodině. Děti, které vyrůstají v kojeneckých ústavech a posléze v dětských domovech, nemohou získat počáteční důvěru a nedokážou akceptovat sociální učení jejich okolí. Myslím, že to bude především nezájmem ze strany ošetřujících a vychovávajících osob. Za svou pedagogickou praxi jsem se setkala s dvěma kojeneckými ústavy, kdy bylo zpočátku řečeno, jestliže se budeme k dětem tulit a věnovat se jim, tak nás nebudou chtít. Je to prý z toho důvodu, že by si na to děti zvykly a ony-zaměstnankyně by se z toho „zbláznily“.

Za sekundární socializací stojí především škola a vrstevníci dítěte. Dítě žije první tři roky především s matkou a je zvyklé na své sociální okolí, jež tvoří především nejbližší příbuzenstvo. V okamžiku kdy začne docházet do mateřské školy, mění se mu velkým způsobem prostředí, v němž vyrůstá. Už se mu nevěnuje někdo zcela individuálně jako matka, ale zapadá do kolektivu, kde jsou děti a paní učitelky. S tímto se mnoho dětí

z počátku velmi těžce sžívá, proto některé školky dovolí, aby s dětmi docházely matky a děti si tak mohly postupně na nové prostředí zvykat.

Terciální socializace probíhá v souvislosti již s dospělou osobou. Jedinec se adaptuje na životní okolnosti, myslí se tím adaptace v práci, v partnerském vztahu a sžití se s rodičovskou rolí. Carol Gilliganová uvádí tři fáze v morálním uvažování mladého člověka. První fází charakterizuje přechod od adolescenčního chování k zodpovědnosti a altruismu. Druhá fáze zdůrazňuje zodpovědnost a péči o jiné osoby. Toto je především v počátcích manželství a ve vztahu rodiče a dítěte. Ve třetí fázi si člověk začíná uvědomovat zodpovědnost sám za sebe, snaží se propojit potřeby vlastní s potřebami dalších členů rodiny. (Vágnerová, 2000)

Socializace dítěte má také tři fáze. V první fázi, která probíhá do dvou let života dítěte, se dítě identifikuje s matkou. Dítě si osvojuje vzorec stabilních vztahů. Sociálním základem osobnosti je jistota a důvěra. Pevnost emocionálních vztahů mezi matkou a dítětem upevňuje chování a ustavuje sociální kontakty. Osobnostní struktura je budována na základech ranné socializace a každé narušení tohoto procesu znamená riziko obtížného zvládnání náročných situací v pozdějším věku, především v ranné dospělosti.

Druhá fáze je spojována s obdobím osamostatňování. Tím, že se dítě dokáže sebeovládat a sebekontrolovat začíná vystupovat v nezávislé roli. V této situaci se vytváří základ sociokulturních vlastností a hodnot jedince. V této souvislosti pak vzniká pocit studu a zahanbení, jež jsou posilovány a tlumeny výchovou a okolím dítěte. Dítě pak má špatný pocit samo ze sebe a řeší jej vzdorem nebo přetvářkou.

Rozporným problémem je také velká emocionalita v tomto období socializace. V tomto se spatřuje velká hodnota, z které vzniká žádoucí chování jako je tolerance, vzájemnost či pochopení. Na druhou stranu, je-li např. dítě na někoho až extrémně fixované, mohou vznikat poruchy a chování. Proto tedy city jsou základem dobrých vztahů, ale nedají se na nich vystavět sociální vztahy.

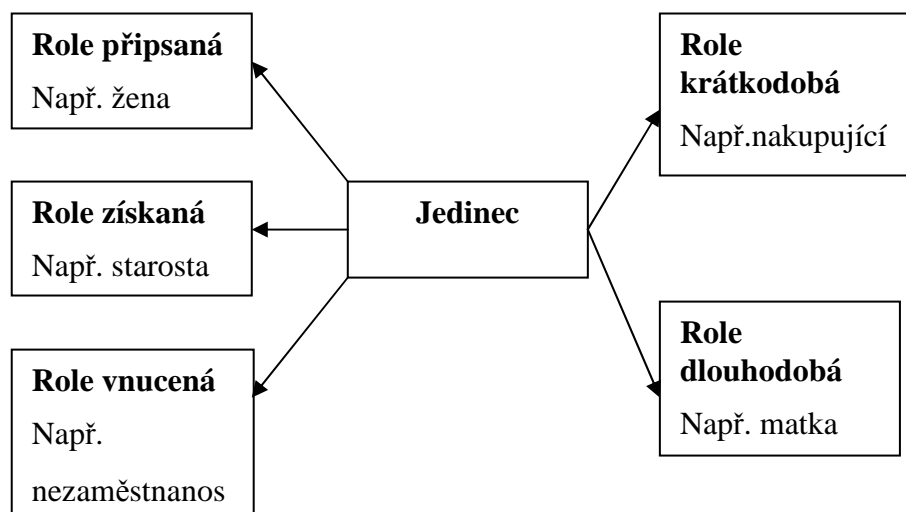
Ve třetím období ranné socializace proniká dítě do širších společenských vztahů a rolí. Je to období, kdy dítě objevuje a porovnává svět nadosobních hodnot s reálným chováním rodičů a jejich vrstevníků. Dalo by se říci, že v tuto dobu končí dětství, protože se tu rodí první zklamání a přestupky proti nim jako je lež či výmluva.

Dítě se připravuje na svou budoucnost, která je podobná stavu dospělosti. Proto socializace znamená vrůstání do světa dospělých a přebírání jejich systémů hodnot a norem. Toto tvrzení poznamenal hlavně vývojovou psychologii, neboť díky rychlým změnám v ekonomice, kultuře, vědě či technice, vstupuje každá nová generace do odlišného světa. Rodiče pak nemohou používat zkušenosti z jejich dětství. (Alan, 1989)

Ve vztahu rodina a jedinec hraje důležitou roli to, jak byl tento vztah předurčen stylem výchovy. Na základě toho, jakým stylem života žije rodina, dítě získává určité hodnoty a smysl. Děti, které vyrůstají v prostředí, kde je brána společnost jako priorita, vnímají samy sebe v rámci společnosti, protože právě od ní se odvíjejí hodnoty a normy. (Řezáč, 1998)

V neposlední řadě je zdrojem hodnot přijetí různých rolí v rámci socializace. Role jsou sociálně definovaná očekávání, podle kterých se lidé řídí dle jejich sociálního postavení. Pojem sociální role vznikl v divadelním prostředí, kde jsou jedinci ve společnosti jako herci, kteří vystupují v různých rolích a to podle konkrétní situace. (Giddens, 1997) Role je odrazem postavení ve společnosti a tím, co se od lidí očekává. Většinou jsou to povinnosti a práva související se statutem osoby, tedy s jeho postavením ve společnosti. Role vyžadují určitý způsob chování a jednání, mají tedy hodnotový charakter. Role jsou dlouhodobé či krátkodobé, připsané, získané či vrozené, viz obr.5. (Holý, 1996)

Obr.5: Role a jejich dělení

„Když se člověk narodí, jeho mysl je TABULA RASA – čistý list , do kterého empirie vtiskává postupně znak.“ Tato slova vyšla z úst Johna Locka. Já v těchto slovech vidím proces socializace. Dítě se narodí a jeho mysl je čistá. To jak vstupují v procesu socializace

jednotlivá sociální prostředí a mají vliv na dítě, to je v podstatě proces vtisknutí postojů, názorů a hodnot.

1.2.1 Rodina jako nejdůležitější sociální prostředí

Rodina je základnou primární socializace a charakteristika vztahů v rodině je tedy základním faktorem socializace. Lze říci, že rodina je nejdůležitějším činitelem socializace, která je ovlivňována nejen rodinnou výchovou, ale i soužitím rodičů a členů rodiny vůbec. Důležité jsou především vztahy rodičů k dítěti (projevy lásky, odmítání dítěte, míra kontroly dítěte, způsoby trestání), soudržnost rodiny a její konstalace, socio-ekonomický standard rodiny. (Nakonečný, 2004)

Rodina umožňuje dítěti styk s jinými lidmi, poskytuje základní péči nezbytnou k existenci jedince. Rodina umožňuje dítěti uspokojovat biologické, psychické a sociální potřeby. Dítě si z rodiny odnáší představu o manželství, fungování rodiny a hodnotové orientaci. (Dunovský, 1986)

Mezi základní funkce rodiny patří funkce reprodukční, ekonomická, socializační, výchovná, sexuálně regulační atd. V sociologii rodiny nacházíme tezi minimálního zaopatření dítěte, která říká, že dítě má nárok od svých rodičů na výživu, ubytování, ošacení, zdravotní péči a možnost vzdělání. Jsou však jiné názory v různých kulturách, co mohou děti od svých rodičů očekávat. Složitost na tom dodává fakt, že v současnosti působí souběžně protikladné hodnotové systémy. (Havlík, 2002)

Podle psychologů jsou hodnoty naučené struktury, které si děti osvojují od svých rodičů. V rodině vznikají první vazby dítěte a učí se tu mnoha rolím. (Fontana, 1997)

Tradiční pojetí rodičovské autonomie dává rodičům práva a povinnosti předávat svým dětem jejich hodnotový systém a představy o správném životě. Rodiče mohou bránit dětem v poznání hodnot, které pro ně nejsou vhodné. Je tu však i prostor pro diskusi i dalších hodnotách, které rodiče neuznávají. Děti musí být přesvědčovány o hodnotách rodičů, měli by je chápat jako vlastní, ne vnucené.

Umírněnější liberální koncepce předpokládají, že dítě přebírá hodnoty od svých rodičů, avšak počítají také s tím, že se dítě v rámci svého vývoje seznámí s jinými hodnotami než uznávají jejich rodiče. Zde by měli rodiče dítě v objevování hodnotových systému

podporovat. Liberální koncepce pak dávají dítěti volnost při výběru hodnot, rodiče zde dítě pouze chrání před vlivy, jež by volby dítěte nějakým způsobem omezovaly. (Možný, 1999)

Přes existence různých pojetí, jak dítě vést k hodnotám, se v mnoha rodinách přístupy liší, mění a vyvíjejí dle psychologického i sociálního zrání dítěte. Svou roli pak hraje i narození dalších dětí v rodině. (Havlík, 2002)

Rodina je pro každého, kdo jí má, nepostradatelná. Sami víme, co pro nás rodina znamená, co nám dala a proč se rádi domů vracíme. V souvislosti s rozvojem hodnot hraje rodina velkou roli. Dítě zde má nejbližší vztahy a rodičové, ale i straší sourozenci, či prarodičové jsou velkými vzory a zároveň autoritami, od kterých děti vědomě i nevědomě hodnoty přebírají.

1.2.2 Vliv vrstevníků a školy na sociální rozvoj dítěte

Vrstevníci, tedy kamarádi dětí jsou velmi důležití. Děti učí, jak se k sobě mají chovat, rozvíjejí se jejich sociální kompetence, učí se, jak navazovat vztahy a komunikovat s lidmi. Děti mezi sebou soupeří, ale zároveň také spolupracují. Mít kamarády a dobré vztahy v kolektivu je pro vývoj dítěte velmi důležité, získává tak větší jistotu a sebedůvěru. (Vágnerová, 2000)

Vrstevnická skupina je malá skupina, jejíž členové jsou si blízcí věkem. Vrstevnické vztahy mají různé podoby a promítají se do různých aktivit dítěte. Vrstevníci dítě ovlivňují již od předškolního věku, avšak největší vliv mají v období dospívání, kdy se děti odvracejí od svých rodin a své zázemí mají především mezi svými kamarády. Vrstevnická skupina vytváří zázemí, v němž si jedinec může nacvičit osvojování rolí a zvládání obtížnějších životních situací.

Určitě nesmíme v souvislosti s vrstevníky opomenout jednu ze tří základních lidských činností – hru. Hra provází člověka celým jeho životem a především naplňuje jeho dětství a mládí. Je vynikajícím prostředkem při výchově a vzdělávání. Hra v mladším školním věku přestává být hlavní činností dítěte a proměňuje se v tom smyslu, že dítě s i hraje s tím a na to, co má smysl. Velmi oblíbené jsou v tomto věku hry dramatické. (Mišurcová, 1994)

Různý kontakt pak mezi dětmi probíhá při hrách typu „play“ a „game“. Při hraní hry typu „play“ i „game“ se děti vžívají do různých rolí. Hra typu „play“ je dřívější, protože hra

tohoto typu vyžaduje pravidla. Proto je hra „play“ volnějši a rozmanitějši, role jsou různorodé a hrající si role přebírají. Hra typu „game“ má pravidly určené hranice, což může činit určitá omezení. Hra typu „game“ má proto logiku, která limituje dosahování cílů. (Berger, 1999)

Prostředím, kde se často dítě se svými vrstevníky setkává je škola. Ve společnosti se zdá, že škola je především předáváním vědomostí, poznatků a dovedností, které každý z nás potřebuje získat do života. Svou velkou roli má však školní prostředí i v sociální integraci. Škola má velký vliv na utváření postojů. Někdy je tento vliv silnějši, jak od rodičů. (Havlík, 2002)

V socializaci má školství významné místo jako tzv. kulturní kapitál. Výchova představuje působení škol, vychovatelů a působení společnosti. Podstatný není v tomto smyslu učitel, ale spíše samotná instituce výchovy, tedy škola, skupina kamarádu – vrstevníci. (Holý, 1996)

Základní škola předává dětem poznáním jiných autorit a učením se o státních symbolech, národních sloganů, svátku apod. soustavu hodnot, norem a uznávaných vzorců jednání. Dále se dítě každý den ve škole seznamuje s normami a hodnotami chování a vystupování. Dítě je vedeno k toleranci druhých i k umění naslouchat. Ze základní školy dítě vychází se základními znalostmi o naší společnosti, o její kultuře, vládním systému, ale i o mezinárodních organizacích, o vztahu člověka k přírodě či o ekologických problémech.

Střední škola v tomto získávání hodnot a norem pokračuje s tím, že se snaží z mladistvých vychovat dobré občany. Hluběji zabývá státní legislativou, institucemi a orgány. Nutí je také přemýšlet o společnosti. Dochází zde k osvojování respektu k řádu a vytváří se vztah k hodnotám.

Škola jako socializační prostředí má vliv na utváření demokratického jednání a prospívá společnosti tím, že socializační proces směřuje k dobré adaptaci na složité fungování společnosti a vytváří přesvědčení, že svět sice není dokonalý, ale je v našich silách jej postupně měnit. Není však možné, aby škola napravila svou výchovou to, co je ve společnosti nedokonalé či zaostalé. (Havlík, 2002)

1.2.3 Masmédia jako moderní zdroj hodnot

„Veškerá média přinášejí nějaké informace. V tomto smyslu jsou i socializačními prostředky, protože prezentují určité modely chování, vybízející k napodobení.“ (Vágnerová, 2000) I když jsou média považována pouze za zábavu, mají velký vliv na život lidí a na jejich sociální chování. Televize, videohry, noviny, videa, časopisy, reklama – to vše ovlivňuje naše mínění, odráží se ve zkušenostech a mění naše postoje. (Giddens, 1997)

K úspěchu masové kultury přispívá mnoho faktorů:

- Nejnižší jmenovatel zaručuje, že dílo je nastaveno tak, že i jedinec s nižším inteligenčním kvocientem jej dokáže pochopit.
- Ekonomický faktor v sobě ukrývá především fakt, že umělecká díla jsou vytlačována primitivní masovou kulturou, protože mají větší zisk.
- Stálý rozvoj technologie umožňuje používat nové prostředky k šíření masmédií.
- Globalizace ruší hranice mezi státy a národy a tím se lehce šíří masová kultura.
- Více volného času vede k větší sledovanosti médií. Je zde především problém s nezaměstnanými, kterých je stále mnoho.
- Díla masové kultury vycházejí z jednoduchých životních situacích a jsou spojeny s primitivními pudy a emocemi. (Sak, 2004)

Nejvýznamnějším masovým médiem je bezesporu televize. Bylo zjištěno, že televize je především vizuálním médiem, kdy děti vnímají spíše obraz než mluvené slovo. Nemusejí tak věnovat pozornost tomu, co poslouchají, stačí jim jen dívat se. Proto je sledování televize tak pohodlné. Televize pak může být jen kulisou při jiné aktivitě. Televize a film jsou začleněni do konzumní, pasivní zábavy. (Vágnerová, 2000)

Děti a mládež je nejvíce sledovaným médiem televize. Ve výzkumu, který byl proveden v Severní Americe, se odhaduje, že průměrný dospívající, který dovršuje 18. rok života, má za sebou 15 000 hodin strávených sledováním televize. Oproti tomu ve škole pak stráví 11 000 hodin. (Matoušek, 1998)

Češi stráví kolem jedné třetiny bdělého stavu v kontaktu s médii, tím je jasné, že média mají velký vliv na postoje, názory a hodnoty člověka. Především prostřednictvím dětí a

mládeže probíhá snižování významu tištěných informací a tradičních médií jako je televize či rádio. (Sak, 2004)

Především televize, počítač a hrací konzole jsou v dnešní době velkými kamarády dětí. Děti a mládež u nich stráví mnoho času. Je to dané i postojem rodičů, kteří své děti již v útlém věku odkládají k televizím pro nedostatek času. Mám hodně sourozenců a mohu několika příklady potvrdit tato slova. Mladší bratři, kteří jsou ve věku 14 a 15 let nedokážou usnout bez puštěného televizoru. Je-li špatné počasí, jsou zalezlí v postelích a sledují jeden film za druhým. Když byli mladší nebylo dne, kdyby nehráli na hrací konzole Playstation. Můj téměř šestiletý bratr sleduje také velmi často televizi, má spoustu především animovaných pohádek. Bydlí se svým otcem v panelovém domě, ale mají krásnou velkou zahradu. Velmi mě však překvapilo, že má v zahradní chatě televizor a hrací konzoli Playstation. Asi nejhůře vnímám v tomto ohledu mou téměř šestiletou sestru, která dokáže bez zaváhání ovládat DVD přehrávač a má k dispozici všechny možné filmy i horory, u kterých se sice bojí, ale které jak říká se jí líbí.

Nevím, jestli je na místě odsuzovat televizi, počítačové hry, hrací konzole, internet atd. Jsou to prostředky moderní doby a je podle mě spíše na rodičích, jak se k tomuto fenoménu postaví. Vždy je velmi jednoduché hledat vinu všude kolem sebe, když se u dítěte projeví výchovné problémy, a o to těžší je se tomuto „mediálnímu jevu“ z pozice rodiče postavit. Rozhodně však stojím za názorem, že rodiče by měli vybírat dětem, na co se mohou dívat a na co ne, stejně tak jim časově ohraničit dobu strávenou u počítačových her. Dítě se totiž vžívá do rolí a přijímá tak v mnoha případech nežádoucí chování.

2 ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE

V mé práci se zabývám hodnotovou orientací romských dětí. Proto je vhodné specifikovat nejen hodnoty, ale právě i romskou menšinu. Na následujících stránkách se zabývám především historií tohoto etnika, jeho tradic a zvyků. Nemohu však vynechat ani jejich postavení v České společnosti a problémy, které se toho týkají.

Romové jsou národnostní menšina. Neexistuje jejich vlastní stát. Někdy jsou označováni za etnickou skupinu. Pojem Rom používají sami příslušníci této skupiny. V překladu toto slovo znamená „muž“ nebo „člověk“. (Hladík, 2006)

Podle sčítání lidu, domů a bytů z roku 2001 žije na území České republiky 10 230 060 obyvatel. Z tohoto počtu se hlásí k romské národnosti 11 746 lidí.

Tabulka č.1: Sčítání lidu, rok 2001

Území	Obyvatelstvo úhrnem	Obyvatelé romské národnosti
Česká republika	10 230 060	11 746
Hl.m. Praha	1 169 106	653
Středočeský kraj	1 122 473	416
Jihočeský kraj	625 267	613
Plzeňský kraj	550 688	599
Karlovarský kraj	304 343	753
Ústecký kraj	820 219	1 095
Liberecký kraj	428 184	615
Královéhradecký kraj	550 724	722
Pardubický kraj	508 281	477
Vysočina	519 211	258
Jihomoravský kraj	1 127 718	757
Olomoucký kraj	639 369	868

Zlínský kraj	595 101	439
Moravskoslezský kraj	1 269 467	1 797

(Český statistický úřad, 2001)

Sčítání, které proběhlo v roce 1991 ukazovalo, že v České republice žije 32 903 Romů. Sčítání etnických skupin je velmi obtížné, neboť je spojeno s velkou terminologií a je těžké posuzovat, kdo je Rom a kdo ne. Mnohdy pak Romové mají strach z takovéto evidence a brání se jí. Také nechápou rozdíl mezi pojmy národnost a státní příslušnost a někdy nechtějí, aby byli za Romy považováni. (Kalibová, 1999)

Čeští demografové odhadovali, že na našem území žije v roce 1991 kolem 151 000 osob romské národnosti. Česká republika tak patří mezi státy, které mají značně vysoké množství romské populace. (Nečas, 1999)

2.1 Stručný přehled historie Romů

Původní vlastí Romů je Indie. V této zemi Romové patřili do kastovního systému, ve kterém během řady let prošli mnohými změnami v sestupném smyslu. Již v Indii Romové kočovali a během svých cest prokazovali své schopnosti v oblasti hudby, tance, v kovářské činnosti atd. V období chudoby žebřali a později se začali vzdalovat své zemi. Jejich putování trvalo mnoho let, dnes je najdeme po celém světě. (Říčan, 1998) Odchod Romů z Indie se odhaduje na 9. století, důkazem toho, že za migraci může hladomor a bída je fakt, že v blízké minulosti v indickém Rádžhastánu, který trpěl hladomorem, se celé rodiny stěhovaly a hledaly tak obživu jinde.

Příchod Romů na území Evropy znamenal střet dvou zcela odlišných kultur, které podtrhoval jiný antropologický vzhled. Romové zde měli problém uplatnit se zde se svými profesemi. (Hubschamnová, 1999) Dějiny Romů v Evropě jsou velmi komplikované. Bylo zde mnoho různých skupin Romů, jež se odlišovali kulturou, tím, jak se živili a také jak vycházeli s neromy. Obyvatelé evropských zemí se k Romům mnohdy chovali velmi nevhodně. Např. šlechtici z Rumunska a Moldávie využívali Romy jako nevolníky. Jejich práce byla namáhavá za hrozivých podmínek. S Romy se také nakládalo jako s otroky, existoval výměnný obchod, kdy cena Roma rovnala ceně vepře. (Říčan, 1998)

První zmínka o Romech na našem území je ze 14. století z popravní knihy pánů z Rožmberka. Záznam v této knize vypovídá o špatném postavení Romů v tehdejší době. (Hubschmannová, 1999) Na základě královských nařízení jsou Romové mučeni, zabíjeni, používání na nucené práce a vylučování ze země. Takovýto postoj setrvává až do roku 1761, kdy vydává Marie Terezie zákon, kterým se snaží o asimilační politiku. Podle tohoto zákony mají Romové pracovat v zemědělství, plnit své povinnosti vůči vrchnosti a církvi a také nemluvit romsky. Je tu snaha o jejich rovnoměrné rozptýlení po zemi tak, aby byla v každé vesnici pouze jedna romská rodina. Je jim také nabídnuta půda a vzdělání.

V devatenáctém století vznikají především na Moravě samostatné osady nazývané také cikánskými tábory. Zde se Romové živili výrobou různého zboží jako jsou bačkory či štetky. Na většině našeho území však nejčastěji Romové kočovali. Jejich majetkem byli maringotky nebo vozy s plachtami a koně. Prodávali své výrobky, hádali z ruky, z karet, ale také žebřali a kradli. Za první republiky byl vydán zákon, který zakazoval „žít po cikánsku“. Tedy Romové dostali zákaz kočovat. Dostali legitimace a ke kočování museli zažádat o dočasná povolení. (Říčan, 1998)

Postoj k Romům nabírá perzekuční charakter v období nacismu. Během druhé světové války byli Romové na území Čech a Moravy téměř vyvražďeni. Na Slovensku se Romové nevražďili, ale byli vykazováni do cikánských osad, které byly pro tento účel zřizovány. Byla vydána spousta vyhlášek omezující život Romů. (Hubschmannová, 1999) Po roce 1989 se zjišťuje, že za vyvražďování Romů v koncentračních táborech z části mohou i čeští úředníci a četníci. (Říčan, 1998)

Po druhé světové válce získávají Romové formálně občanskou rovnoprávnost. Přesto zůstává nedůvěra a neschopnost porozumět si na obou stranách. (Hubschmannová, 1999) Romové se těžko vrací do svých domovů. Lacková uvádí, že Romové po svém návratu bydleli v polorozpadlých chatrčích, neměli studny a pili vodu z potoku. Neměli snahu něco zlepšit. Po válce, během které byli pronásledováni, šikanováni a ponižováni, vše vzdali. Nevěřili, že by se něco zlepšilo, že by jim někdo pomohl, vyslechl jejich přání. Cikánské osady byly hromadami odpadků a špíny, neudržovala se osobní čistota, pořádek. Úřady Romům odebírali potravinové lístky, zakazovali sedlákům Romy zaměstnávat a nedávali stavební povolení.

Zlepšení situace Romů přišlo v roce 1948, kdy byl zrušen zákon z r. 1927 o zákazu kočování a kdy byla projevena snaha o zlepšení bytových a hygienických podmínek společně se snahou odstranit negramotnost Romů. Vznikl režim pro sociálně nejslabší vrstvy, který zajišťoval lepší platy, sociální a zdravotní péči. Neměl však velký úspěch, protože nevycházel ze znalostí Romské menšiny. (Říčan, 1998)

Ministerstvo vnitra vydalo v roce 1952 směrnici, ve které byl obsažen program převýchovy. Ten zahrnoval zapojení Romů do pracovního procesu, jejich ubytování, kontroly řádného vyplácení platů, dohled nad docházkou romských dětí do základních školy, odstranění rasové diskriminace výchovou většinové společnosti, odstranění diskriminace na úradech, evidence Romů a usazení kočovných cikánů. (Šotolová, 2001)

Po roce 1970 zde byla snaha o integraci Romů do společnosti. Bylo k tomuto účelu využíváno různých nástrojů. Proběhla evidence cikánských občanů, kdy úředníci subjektivně označovali cikány dle vzhledu a způsobu života. Kvůli ničení bytů, nesprávné péči o děti, které byli zavšivené a špinavé, neplnění povinné školní docházky romských dětí atd. byli vyčleněni sociální kurátoři, kteří byli mostem mezi Romy a společností. Jejich práce byla velmi záslužná a vyvolala snahu o změnu v přístupech k romské menšině. Dále se pak začal více sledovat zdravotní stav a porodnost u Romů a byl kladen důraz na předškolní a školní vzdělávání romských dětí. (Socioklub, 1999)

Rok 1989 přinesl i Romům svobodu, mohou se vyjadřovat ve svém rodném jazyce a udržovat svou kulturu. Očekávalo se zlepšení situace Romů, ale přišlo velké zklamání v podobě velké nezaměstnanosti, v mediální štvanici, dostupnosti alkoholu či drog a především ve velké nesnášenlivosti většinové společnosti vůči Romům. (Říčan, 1998)

2.2 Popis romské identity

Identita je sebeuvědomování člověka (Linhart a kol., 2003). V této kapitole se zabývám romskou identitou, tedy tím, co je typické pro romské etnikum. Romové jsou citově spontánní, temperamentní a dokážou se radovat z života. Zároveň sami sebe vidí jako upřímné, věrné, družné a velice solidární ve vztahu k vlastní rodině a k lidem romského původu. Sami však cítí, že tyto vlastnosti u nich mizí a že se Romové stále více podobají gádžům (lidem neromského původu).

V současnosti je obraz takový: Romové, najdou-li si práci, jdou do ní jen když se jim chce. Nenutí děti k pravidelné školní docházce, nedodržují přísnou sexuální morálku, jako tomu bylo dříve, nedokážou hovořit potichu, nedrží v sobě vztek, nemají úctu před úředníky, nedodržují úzkostně hygienu a nevěří moderní medicíně. Toto je obraz Roma, který je z velké části vnucený majoritou. Romové tak mají pocit ukřivdění.

Romové nevěří gádžům, nevěří státní správě, úřadům, policii. Mají také pocit izolace, necítí ochranu před skinheady ani podporu či pomoc v oblasti nezaměstnanosti, a pocit konfrontace, kdy hlásí, že přijde odplata. (Říčan, 1998)

Co se týče sociální typologie Romů, která určitě do této kapitoly patří, žijí zde dvě hlavní skupiny. První skupinou se rozumí socializovaní Romové, kteří se dělí do dalších dvou skupin: Romská elita a Neproblémoví Romové. Pod pojmem Romská elita se rozumí Romové, jež jsou vysokoškolsky vzdělaní, cítí problém ve vztahu Romové a neromové, snaží se s tím něco dělat. Na druhou stranu žijí odděleně, s Romskými příslušníky se moc nestýkají a většinou mají partnera neromského původu. Tzv. neproblémoví Romové nemají vysokoškolské vzdělání, ale pracují a kulturně žijí, jak podle neromských pravidel, tak dle romských tradic.

Druhou hlavní skupinou jsou nesocializovaní Romové, kteří jsou chronicky nezaměstnaní anebo jsou to romští kriminálníci. U chronicky nezaměstnaných je velkým problémem sociální systém, který dovoluje zneužívat mnohé dávky a příspěvky. A romští kriminálníci pocházejí právě z těch nezaměstnaných. (Bakalář, 2004)

2.2.1 Základní znaky romské rodiny

Za poslední léta hodnota romské rodiny oslábla, byla vytržena z tradiční velké rodiny. Dříve se rodina dítěti velmi věnovala, vše podléhalo právě dítěti, rodina se mu přizpůsobila. Dítě vstávalo a jedlo, kdy chtělo. Mělo neustále pocit, že je milováno. Dnes se vyskytuje v mnoha romských rodinách násilí na dětech v důsledku alkoholu a drog. (Říčan, 1998)

Před čtyřiceti lety byl vztah k dítěti velmi pevný. Rodina na nich lpěla a byly zde silné citové vztahy. V současnosti tomu tak není. Romové se snadno vzdávají svých dětí. Děti nejsou vychovávány, mluví většinou velmi vulgárně a chudou češtinou. (Bakalář, 2004)

V romské rodině má v současnosti hlavní slovo otec, muž. Ženy se cení především podle toho, jak jsou schopné plodit nové potomky, interrupce není častá. Ve vztahu ženy a muže je normální a morálně přípustné, že je muž nevěrný. Naopak u ženy je to nepřijatelné. Muž ženu může fyzicky trestat, trestá ze žárlivosti. Je to symbol lásky. (Říčan, 1998)

Romská rodina se vyznačuje nedodržováním řádu týkajícího se výchovy dětí. Důsledkem toho je pak nepozornost ve škole, obtížné zvládnutí stresu či vykonat něco nepříjemného, ale nutného. (Bakalář, 2004). Mezi majoritou a romskou menšinou jsou nemalé rozdíly ve výchově. Majoritní matka dítě svou výchovou spíše tvaruje k obrazu svému. Romská matka spíše dítě podporuje a to jaké dítě vyroste záleží na něm samém. (Šimíková, 2005)

Sňatky probíhají v několika variantách. Nevěsta se kupuje, nevěsta se vyměňuje, nevěsta musí mít velké věno nebo nemusí mít žádné. Na svatby jsou vynakládány nemalé finance, často se berou půjčky. Nevěsta se většinou stěhuje do domu ženicha. Neplodnost manželky může být důvodem k rozvodu. (Bakalář, 2004)

2.2.2 Jak bydlí Romové

Romové, jež na naše území přišli, žili převážně v chatrčích nebo v ghettech, která vznikala přirozeně. Nyní bydlí v bytech, nejčastěji preferují ty pavlačové. Mnohdy jsou to byty v nižších kategoriích a nedostačují velikostí úměrně počtu členů domácnosti. (Říčan, 1998)

Centrem bytu je obývací pokoj. Pokoje jsou velmi barevné, na stěnách visí obrázky svatých. Ostatní pokoje slouží ke spánku. (Bakalář, 2004)

Velmi časté je u Romů a jejich bydlení tzv. vybydlování. Pod tímto pojmem rozumíme devastaci užívaného bytu. Romové dovedou zničit jejich obydlí tak, že je nutná velká rekonstrukce, někdy i demolice domu. Souvisí to také se získáváním finančních prostředků, Romové odmontují a rozeberou vše, co lze zpeněžit. Psychologickým vysvětlením pak je, že Romové touto destrukcí odmítají gádžovská obydlí, protože jsou v jejich očích páni, které nemají v oblibě. Je to tedy projevem vzdoru a zoufalství. (Říčan, 1998)

Mezi Romy převládají čtyři až pětičlenné domácnosti, ve 14 % bytů obývaných Romy, žije sedm a více osob. Průměrná zalidněnost bytů je u Romů 4,7 osoby. V domácnostech Romů žije průměrně 2,3 % dítěte. Romové z 62 % bydlí ve starších částech měst, jež

obepínají centrum. V samotném centru žije 6 % Romů a 32 % Romů bydlí na periferiích měst. Sedmdesát osm procent Romů bydlí v nájemném bytě. Komfort užívaných bytů poznáme dle tzv. kategorie bytu, 61, 2 % Romů bydlí v 1. kategorii, tedy mají koupelnu či sprchový kout. V druhé kategorii, která se vyznačuje vlastním WC, žije 23,6 % Romů, ve třetí kategorii bydlí 9,8 % Romů a byty čtvrté kategorie, které jsou charakteristické nepřítomností ústředního topení, užívá 5,4 % Romů. (Navrátil a kol., 2003)

2.2.3 Víra Romů, magie a pověry

V myšlení Romů převažuje uctívání přírody a živlů. Náboženství volí většinou podle toho, které převládá v místě, kde žijí. Často jsou katolíci, je jim sympatické barevné zdobení katolických kostelů. (Bakalář, 2004)

V současnosti mnohé Romy přitahuje římskokatolická církev, snad právě pro okázalost obřadů a smířlivostí k „lidovému náboženství“. V zahraničí se rádi Romové účastní poutí na vyhlášená posvátná místa. (Říčan, 1998)

V romštině se řekne Bůh „o Del“. Romové s ním komunikují prostřednictvím proseb a chvalozpěvů. Většina Romů však touží po uctívání vlastního božstva. Jedinou jejich svatou postavou je Kali Sára, tedy Černá Sára. (Kaštánková, 2000)

Velmi důležité jsou pro Romy sny. Příkládají jim velkou hodnotu, řídí se jimi. Když se např. Romovi zdá o jídle, je to znamením nemoci, sen o chlebu předpovídá vězení atd.

Při úmrtí Roma se dodržuje mnoho tradic. Romové u mrtvého několik dní bdí, rakev nebožtíka je potažena červenou látkou, jeho byt je zbaven veškerých barevných doplňků. Rodina drží jeden rok smutek, neúčastní se žádných oslav a chodí v černém.

Romové také věří v duchy. Existují duchové hodní, kteří přijdou pomoci, poradit, ale také zlí duchové, kteří straší. Specifické je, že duchové se objevují ve stejnou dobu. Také Romové ducha mohou zaklít, tedy přenést zlého ducha na neživý předmět, jež nemůže ublížit, formulkou „kaštende barende.“

V těhotenství se žena nesmí dívat na nic ošklivého, původně se tím myslela škaredá zvěř či osoba, nyní se tím míní spíše horory, thrillery a akční filmy v televizi. (Bakalář, 2004)

Těhotná žena, má-li chuť na něco dobrého měla by si to dát, protože jinak v ní dítě „zlakomí“ a dojde k potratu. Stejně tak ženy v těhotenství nenosily korále, aby se dítěti

nezamotala pupeční šňůra a nezemřelo. Po porodu se dítěti dávalo cokoliv červeného, tato barva jej měla chránit před zlými duchy. Červená barva je barvy ochrany, kterou si Romové přinesli z Indie. (Davidová, 1995)

2.2.4 Společenský život

Silnou stránkou Romů je hudba a tanec. Slogan „Co Rom - to muzikant!“ je tradiční oporou romské identity. Smysl pro rytmus je Romům vrozen, mají jej v krvi. I romské umění je velmi hodnotné a je velmi snadné si ho zamilovat. (Říčan, 1998)

Přáním každého Roma je chodit hezky oblékaný, nejraději by vlastnil červenou či růžovou košili, barevné kalhoty, boty s podpatkem a klobouk. Ženy nosí velké sukně s výraznými vzory. Krátké vlasy nejsou oblíbené a jsou brány za neslušné. Romové rádi nosí zlaté a třpytivé ozdoby a to i v období nouze. Většinou se ženám vlasy zkracují při smutku nebo jako trest. (Bakalář, 2004) S tímto jsem se setkala při své praxi, kdy byly dívky zkrácené vlasy za její drzé chování vůči pracovníkům v R-centru.

Většinu romských organizací financuje vláda. Šiklová však konstatuje, že jen hrstka z nich funguje. Mnohdy nedokážou odevzdat výroční zprávu, v podstatě se neví, jakým způsobem se v daných organizacích hospodaří s přidělenými financemi. Ani samotní Romové těmto organizacím vedeným Romy nedůvěřují, spíše se spoléhají na sdružení vedená neromy. Podle Říčana existuje asi 60 takovýchto organizací, jejichž činnost je nulová. (Bakalář, 2004)

Postoj Romů k nevládním organizacím je komplikovaný především proto, že Romové nevyvíjejí dostatečnou iniciativu. Pokud Romové dokázali nějaké sdružení založit, nemělo to dlouhé trvání. Existují však i výjimky, např. Sdružení Matice Romská, Společenství Romů na Moravě, Nadace Dr. R. Djuriče atd. (Šiklová, 1999)

Jako politikové byli Romové vždy spíše objektem, jako subjekt měli malé zkušenosti a možnosti. První velkou příležitostí bylo založení Svazu v roce 1968. Po pěti letech se však dostali zpět do pasivní role. Po roce 1989, kdy byli Romové uznáni jako národnostní menšina s nárokem na vlastní jazyk a kulturu, přišli nové šance v podobě právě již zmíněných, z velké části neúspěšných, organizací a sdružení. (Říčan, 1998)

2.3 Romové a Česká společnost

Mezi Romy a gádži (rádža je romské označení pro neromy) je neustálé napětí, které občas přejde v otevřenou agresi. Romové se tu cítí jako cizinci, jako občané druhé kategorie. Nepřijímají normy gádžů, zalíbil se jim jen konzumní styl života. Mnohým působí problém jednat s úřady, odráží se to i v chování dětí. Demeter tvrdí: „Málokteré romské dítě ve škole obstojí. Doma je hodné, ve škole je zlé. Cítí se tam jako u macechy. Je neustále ve střehu. Neustále napjaté. Neustále čeká, že zase odněkud přiletí pokárání. Brání se předem. Tluče kolem sebe“

Gádžové se staví k Romům nepřátelsky, a to nejen v naší zemi. Nepříjemným důsledkem napětí je segregace, oddělení Romů od majoritní společnosti. Dnes je myšlenka nevzít si od gádžů, když nabízejí, hloupá. Romové proto využívají a dalo by se říct také zneužívají různých dávek, jež jsou vypláceny v rámci sociální politiky státu. (Říčan, 1998)

Velkým problémem je nezaměstnanost Romů. Kaplan konstatuje, že 47 % Romů je v produktivním věku zabezpečováno ze státního rozpočtu, ze zdravotních a sociálních pojišťoven. Když si Rom najde práci a následovně do ní nastoupí, 30 % z nich ukončí pracovní poměr do jednoho měsíce, 50 % Romů v zaměstnání končí do dvou měsíců. Důvodem jsou zdravotní problémy, častá nemocnost a velká absence. Sirovátka pak uvádí, že v roce 2001 byla nezaměstnanost Romů čtyřikrát větší než nezaměstnanost majority. (Bakalář, 2004)

2.3.1 Rasismus a diskriminace

Rasismus je ideologie a politická teorie, která vznikla na základě Darwinovy teorie boje o přežití. Vychází z xenofobních postojů, které nejsou vědecky opodstatněné. V dějinách tyto předsudky vedly k smrti milionů lidí. Termín diskriminace označuje nějaké rozlišování. Nejčastěji je používán v negativním smyslu rozlišování lidí na základě rasy, příslušnosti, přesvědčení, věku či pohlaví. V Česku je diskriminace zakázaná a tento zákaz je popsán v listině základních práv a svobod.

V České republice panuje mezi Romy a majoritní společností spíše averze. Je časté, že se gádžové Romům štítí a mají k nim odpor. O rasismu můžeme mluvit až v okamžiku, kdy tato nechuť přeroste v nenávist a násilné činy.

V dnešní době prezentuje rasismus hnutí skinheads, a to nejen v naší zemi. Zdrojem tohoto hnutí je nezralost mladého člověka, který žije v složitém světě plném konzumu. Většinová veřejnost v tomto hnutí mnohdy vidí východisko a sympatizují s nimi. Problémem také je, jakým způsobem funguje naše soudnictví. Málodky je jedinec za rasistický útok trestán, ať už jde o slovní či fyzické napadení.

Diskriminace Romů je v ČR celkem běžná věc. Diskriminace se totiž velmi těžko posuzuje. Zaměstnavatelé sice Roma přijmou, ale nabídnou mu tak nízký plat a špatné podmínky, že je to pro něj nevýhodné. Stejně tak se těžko dokáže číšníkovi v restauraci, že Roma neodmítl na základě toho, že je Rom. (Říčan, 1998)

Na druhou stranu se v současnosti můžeme setkat s tím, že Romové, především na úřadech, existenci diskriminace využívají. Z praxe jedné sociální pracovnice vím, že je normální, že jestliže Rom nedostane, oč žádá, hned prohlašuje, jak je diskriminován. V mém rodném městě se tímto chováním Rom dostal až ke starostovi, který mu slíbil městský byt bez pořadníku.

2.4 Hodnotová orientace Romů

Mezi nejdůležitější hodnoty Romů patří svobodný život. Snaží se proto naplnit představu bezstarostného života. Velmi uznávají to jakým způsobem je tvořena rodová hierarchie a ctí tradice. Velkou hodnotou pak bývá právě rodina, o které jsem se již zmiňovala. Sílu svého rodu spatřují právě v dětech, kterých má být spousta.

Snahou Romů je také získat peníze. Nejde jim o to, aby měli přebytek financí, které by shromažďovali, ale spíše o to, aby měli pocit jakéhosi naplnění.

Ve výzkumu mladistvých delikventů neromského a Romského původu bylo zjištěno, že pro mladé Romy je velmi důležité mít dobré bydlení a dostatek peněz. Dále pak preferovali hodnoty jako jsou partnerské vztahy, mít děti a pečovat o ně. Romští delikventi vyznávali především rodinné hodnoty. Celkově se od neromů odlišovali v těchto hodnotách: oženit se, vdát se, mít peníze, slušně a hezky bydlet a pěkně se oblékat. (Bakalář, 2004)

Dle výzkumu, který proběhl v deseti lokalitách České republiky, se zjistilo, že je pro Romy v životě nejdůležitější rodina, komunita, zdraví, rovnoprávnost, materiální hodnoty a sociální jistoty, práce, příjemný život a rasismus. Pro znázornění rozlišení hodnotového systému Romů a neromů, uvádím tabulku č.1, ve které jsou zachyceny výroky Romů a

tabulku č.2, ve které jsou uvedeny názory příslušníků majority. (Šimíková, Bučková, Smékal, 2003)

Tabulka č. 2: Výroky Romů

Co je pro Romy v životě nejdůležitější	Procenta	Co je pro příslušníky majority v životě nejdůležitější	Procenta
Rodina, komunita	43,8	Materiální hodnoty	43,9
Zdraví	14,8	Rodina	16,6
Rovnoprávnost, humanitní ideály	13,9	Práce, kariéra	12,7
Materiální hodnoty, sociální jistoty	12,5	Zdraví	8,7
Práce	8,6	Humanitní ideály	7,2
Příjemný, pohodlný život	5,9	Odmítání jiných, povyšování se	6,5
Rasismus	0,5	Příjemný, pohodlný život	4,4
Celkem	100,0	Celkem	100,0

Tabulka č.3: Výroky majority

Co je pro Romy v životě nejdůležitější podle majority	Procenta
Rodina, komunita	49,1
Materiální hodnoty, sociální jistoty	22,7
Příjemný, pohodlný život	11,6
Rovnoprávnost, humanitní ideály	8,6
Přiživovat se na společnosti	6,6

Práce	1,4
Celkem	100,0

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUM, ZJIŠŤOVÁNÍ HODNOT ROMSKÝCH DĚTÍ

Bylo již napsáno mnoho knih o romském etniku, píše se o jejich původu, tradicích, zvycích, chování. To jak se chovají romské děti jsem v těchto knihách moc nenašla. Vždy je to shrnuto dohromady, zkrátka se píše o Romech. Právě proto mě napadlo zjistit potřeby a hodnoty romských dětí. Jako celek je to velmi složitá situace a rozhodně ji nevyřeší jeden výzkum, ale myslím, že po tom, co jsem se bavila se zaměstnanci R-centra, by je zajímalo, jaké vyznávají romské děti hodnoty. Mou snahou je předat jim informace o dětech a možné návrhy pro zlepšení situace ve smyslu rozvoje společensky uznávaných hodnot.

V teoretické části jsem nastínila problematiku hodnot a základní informace o romském etniku. V praktické části provedu kvalitativní výzkum, protože chci zjistit základní hodnoty romských dětí a předat tyto informace R-centru.

3.2 Cíl a výzkumný problém

Cílem mého výzkumu je zjistit, co je pro romské děti v životě nejdůležitější, proč je jimi zvolená hodnota pro ně důležitá a zda-li ony samy vnímají vliv na jejich hodnotový systém ze strany centra, které téměř každodenně navštěvují.

Pro zjištění zde uvedených problémů jsem si stanovila následující klíčové otázky:

- Výzkumný problém:

Jaké jsou hodnoty romských dětí navštěvující R-centrum v Jihlavě?

- Dílčí problémy:

Proč děti volí konkrétní hodnoty?

Vnímají romské děti vliv R-centra na jejich hodnotový systém?

3.3 Výzkumný soubor

Pro výběr výzkumného souboru jsem použila metodu záměrného výběru. (Miovský, 2006)

Stanovila jsem si následující kritéria:

- Děti ve věku 6-12 let
- Děti romského původu

- Děti navštěvující R-centrum v Jihlavě

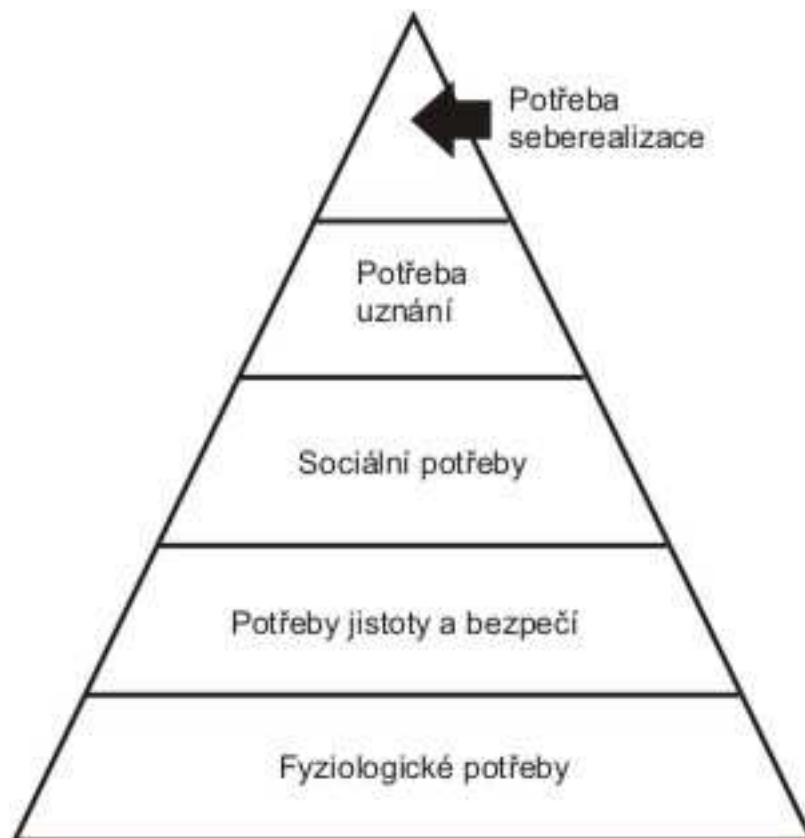
Oslovené děti neměly problém se výzkumu zúčastnit. Vždy jsem jim řekla, že bych potřebovala pomoci s něčím do školy a pak jsem jim vysvětlila na co to použiji. Výzkumu se zúčastnilo pět dětí ve věku 6, 9, 9, 10, 11 let, z toho tři děvčata a dva chlapci. Slíbila jsem jim, že nebudu používat jejich křestní jména.

3.4 Metody výzkumu

Jako metodu výzkumu jsem použila Projektivní metodu. Tuto metodu zmiňuje ve své knize Miovský. Jde o kombinaci metod, které mohou být verbální, grafické a manipulační. Důležité je na této metodě, jak získáváme data a v jaké podobě pak budeme mít výsledky, abychom je mohli snadno analyzovat. Rozmanitost metod a jejich vhodná kombinace přispívá k lepší kontrole validity a k hlubšímu porozumění účastníků výzkumu. (Miovský, 2006)

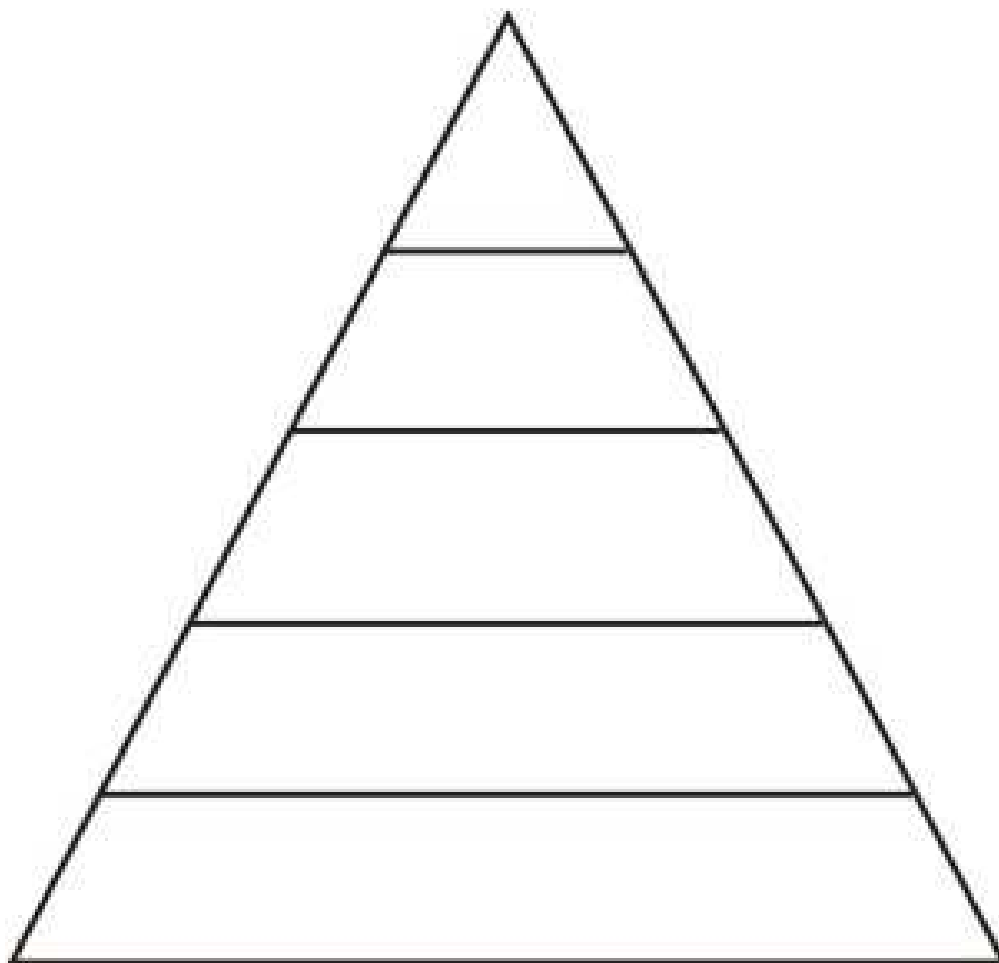
Zvolila jsem kombinaci polostrukturovaného rozhovoru a následovně manipulační činnosti. Na základě předvýzkumu jsem si na polostrukturovaný rozhovor připravila otázky, které jsem během rozhovoru pozměňovala, doplňovala, rozvíjela během rozhovorů s dětmi.

V druhé části jsem se nechala inspirovat Pyramidou potřeb od A. Maslowa. Definiuje pomocí pyramidy a pěti řádků základní potřeby člověka, viz obr. 6.

Pro děti jsem tedy měla připravených pět papírků, na které napsaly, co je pro ně důležité, hodnotné a poté těchto pět papírků nalepily do připravené pyramidy. Hodnoty lepily dle důležitosti, tzn. dolů patří to nejdůležitější, nahoru to nejméně důležité. Pyramidu měly vytisknutou na papíře formátu A4 v dostatečné velikosti a samozřejmě nechyběly řádky, viz. obr. 7.

Obr. 7: Pyramida pro děti

3.5 Organizace výzkumu

Výzkum probíhal v R-centru v Jihlavě v místnosti, kde nás nikdo nerušil. Vybrala jsem si dítě, které nebylo zaneprázdňené a požádala ho o spolupráci. Vždy než sem zapnula diktafon, vysvětlila jsem, že píše práci o dětech z centra, o tom, co je pro ně důležité, jaké hodnoty vyznávají. Slíbila jsem, že se nikdo nedozví jména a že jim se vším pomohu, že se nemusejí bát, když něco nebudou vědět, že si nějak poradíme.

V získávání respondentů nebyl problém, děti spolupracovaly a vždy jsme provedly výzkum celý. Nikdo neodešel, každý se opravdu poctivě a se zájmem zapojil.

Po části, kdy děti vyplnili pět papírků, na které uvedly, co je pro ně v životě důležité, se zaměřily na pyramidu a na lepení slov do ní. To byla vždy chvíle, která je bavila, kdy bylo

vidět, že nad tím opravdu přemýšlí. Na konec mě zajímalo, jestli samy děti cítí vliv centra na to, co zde vypracovaly.

3.5.1 Poznatky vzešlé z předvýzkumu

Díky předvýzkumu jsem si ujasnila formulace vět a pomocné fráze, kdyby děti dál nic nenapadlo. V předvýzkumu jsem provedla rozhovor s osmiletou dívkou. Získala jsem představu, jak bude výzkum probíhat a opravila některé otázky. Opravila jsem i pyramidu, co se týče její velikosti – udělala jsem ji větší a přehlednější. Také jsem nastříhala papírky na vypisování a lepení ve stejných velikostech. U předvýzkumu se mi totiž stalo, že dívka lepila papírky do pyramidy dle rozdílné velikosti do pyramidy (aby se ji tam vešly) a ne proto, jak cítí důležitost jednotlivých hodnot.

Předvýzkum mi také prospěl v zacházení s diktafonem a s rozložením věcí na stole. Myslím, že bylo přínosem, když jsem pak ve výzkumu měla schovaný papír s pyramidou a lepidlo do doby, než děti vyplnily každé pět papírků. Při předvýzkumu se dívka během rozhovoru ptala na co je ten papír a na co bude používat lepidlo, odskakovali jsme od tématu. Stejně tak jsem u výzkumu ze začátku vysvětlila, jak funguje diktafon, na co se používá, že si vše co si budeme povídat, nahraji, protože bych si to nezapamatovala. Kdo pak chtěl, pustila jsem mu po skončení činnosti, hlasový záznam.

3.5.2 Představení místa výzkumu – R-centra V Jihlavě

Romské centrum Jihlava je nízkoprahové centrum specifické, stacionární. Poskytuje cílené služby jednotlivcům a sociálním skupinám, jejichž obtíže a problémy jsou řazeny mezi sociálně rizikové jevy a dotýkají se kulturních odlišností. Devadesát procent klientů tvoří Romové, ostatní jsou z majority.

Komplex služeb kontaktní práce zahrnuje výchovné, vzdělávací a aktivizační programy, pomoc při prosazování práv a zájmů, poradenské služby, dílny, předškolní klub, volnočasové aktivity pro děti, terénní práce, doučování a probační program OPP.

Do základního pracovního týmu patří vedoucí romského centra, který vede pracovní tým, provádí výchovnou činnost, projekty, prezentace, jednorázové akce, zaškolování nových členů, vede metodiku činností, poradenství a činnost v kolegiích. Vedoucí kluboven a učeben vede rukodělné činnosti, zacvičuje klienty, stará se o prodej a image

výrobků. Spolupracuje s učiteli dětí a zajišťuje praxi studentů. Sociální pracovníci vedou volnočasové aktivity, koordinují externisty, provádějí kasuistiku, doučují a vykonávají přímou výchovnou činnost. Sociální pracovník zaměřený na sportovní činnost zajišťuje sportovní aktivity, turnaje a spolupracuje se školami.

Romské centrum je v centru města, v prostředí, které dobře znají. Tím jsou služby cílové skupině dobře dostupné. Klient může využít služeb každý den pracovního týdne v provozních hodinách. Služba je poskytována každému příchozímu bez ohledu na pohlaví, věk, rasu, náboženské přesvědčení, právní a společenské postavení, psychický a fyzický stav a socioekonomické možnosti. Služby nejsou poskytovány osobám pod vlivem alkoholu, drog a s infekčním onemocněním.

O činnosti komunitního centra je veřejnost informována prostřednictvím místního tisku, informačními a nabídkovými letáky.

Jsou vedeny docházkové knihy na volnočasové aktivity, dílnu, předškolní klub, doučování. Některé děti mají též karty, kde je založen též individuální vzdělávací plán doučování. Každý nově příchozí může, ale nemusí, vyplnit svou kartu. Napíše své jméno, stačí jen křestní, a vypíše informace o sobě typu jaké jsou jejich záliby.

Provozní doba je každý den od pondělí do pátku. V pondělí, ve středu a v pátek funguje od 8:30 do 13:00 hodin předškolní klub „Klubíčko“. Tento program připravuje děti od tří do šesti let na nultý respektive první ročník základní školy. Od 13:00 do 17:00 hodin je otevřeno nízkoprahové centrum pro děti a mládež. Klienti mohou využít posilovny, místnosti se stolním fotbalem, kulečnickem a elektronickými klávesy, dílny, kuchyňky, klubovny s televizorem, videopřehrávačem a DVD-přehrávačem, výtvarnou dílnou, tělocvičnou a místnosti s několika počítači. V úterý a ve čtvrtek je provozní doba od 12:00 do 17:00.

Děti a mládež jsou na nabízené prostředí zvyklé. Oslovují zaměstnance křestními jmény a mají v ně důvěru. Eliminuje se nevhodné chování právě vhodnou nabídkou volnočasových aktivit. Jsou zaznamenány kladné výsledky v oblasti zařazování dětí do základních škol. Děti mají lepší školní výsledky.

3.6 Zpracování výsledků výzkumu

V této části mé práce se budu snažit analyzovat výsledky výzkumu. Po proběhnutí výzkumu jsem získala více jak hodinový audio – záznam a pět papírů, na kterých jsou nalepené hodnoty romských dětí navštěvující R-centrum v Jihlavě. V tento moment jsem měla důležitá data z výzkumu fixovaná.

Další úkol byl jasný – převést zvukové záznamy do podoby textové, tedy provedla jsem tzv. transkripci. Poté jsem znovu poslechla všechny zvukové záznamy a porovnála je s přepsaným textem, abych měla jistotu, že jsem vše dobře zaznamenala. Dále budu prvně zjišťovat, co je pro děti důležité a proč je to pro ně důležité.

3.6.1 Hodnoty, jež jsou důležité pro romské děti

V této části analýzy kvalitativních dat vycházím především z hotových pyramid. Rozvrhla jsem si hodnoty, které děti uvedly do několika následujících kategorií. Kategorie jsem definovala na základě toho, co mi řekly během výzkumu děti.

- Rodina – zahrnuje rodinu samotnou nebo její členy, v našem případě se jedná o mámu, tátu, babičku, staršího bratra.
- „Charita“ – máme zde na mysli docházení do R-centra, které je zřizované Charitou.
- Škola – zde děti uvádí docházení do mateřské či základní školy.
- Sport a tanec – konkrétně fotbal (aktivní účast) a tanec stylu hip-hop.
- Vrstevníci – přímo řečeno kamarádi a kamarádky, se kterými tráví svůj volný čas, popřípadě
- „Bydlení“ – konkrétně jde o touhu vlastnit byt.
- Fyziologické hodnoty – dostatek potravin a tekutin.
- Hra – jedná se o „hraní si“ a o hraní na hrací konzole Playstation 2.
- Mír – tedy aby byl dodržován.
- „Angličtina“ – dobře si ji naučit.
- „Město“ – ve smyslu chodit do města, nakupovat. Jít ven.

V následující tabulce sleduji zastoupení jednotlivých kategorií hodnot:

Tabulka č. 4: Zastoupení jednotlivých hodnot

	Děvče, 6 let	Chlapec, 9 let	Děvče, 9 let	Chlapec, 10 let	Děvče, 11 let	CELKEM
Rodina	•	•	•	•	•	5x
Škola	•	•			•	3x
Sport a tanec				•	•	2x
Vrstevníci			•		•	2x
„Bydlení“		•				1x
Fyziologické hodnoty			•			1x
Hra	•			•		2x
Mír				•		1x
„Angličtina“				•		1x
„Město“	•					1x
„Charita“		•	•			2x
„ Jít ven“	•					1x

U některých dětí jsou uvedeny čtyři hodnoty, u některých pět. Je to podle zastoupení v dané kategorii. Např. jedenáctileté děvče uvedlo maminku a tatínka jako dvě hodnoty, nyní jsou tyto dvě hodnoty uvedeny jako jedna v kategorii „Rodina“.

Podle tabulky je zřejmé, že pro děti je velmi důležitá rodina nebo její členové. Každé dítě uvedlo během rozhovoru alespoň jednoho člena z rodiny nebo celou rodinu jako hodnotu pro ně důležitou v životě. Děti uváděli rodiče, sourozence a babičky. Mohu tedy konstatovat, že děti si uvědomují váhu rodiny, je pro ně nepostradatelná.

Druhá nejdůležitější věc podle dětí je škola. Tento fakt mě příjemně zaskočil. Děti si uvědomují, že potřebují vzdělání, aby se dál v životě měly lépe.

Na třetím místě pak jsou pro děti následující hodnoty: Sport a tanec, vrstevníci, hra a „charita“. Tyto hodnoty uvedly vždy dvě děti. Hodnoty jako jsou „bydlení“, fyziologické hodnoty, Mír, „město“ a „jít ven“ měly vždy zastoupení u jednoho dítěte.

3.6.2 Důvody, proč romské děti uvádějí konkrétní hodnoty

Nyní zjišťuji, proč děti volily konkrétní hodnoty. Uvádím jejich výroky a shrnuji je.

Rodina

9 let, děvče: „...protože rodina je nejdůležitější, prostě kdybychom potřebovali pomoc, tak je tu rodina. Brácha, mladej brácha. Kdyby se mě třeba mamka na něco zeptala a nevěřila mi, tak brácha ji to potvrdí a kdybych třeba mluvila sprostě, tak to řekne doma a tak. Protože brácha mě může pomoc.“

10 let, chlapec: „...protože kdybych je neměl, tak nemám vůbec nic. Třeba když jsme nemocní, tak třeba mamka zavolá babičku a ta s námi jde k doktorovi. A že ona to všechno prostě splní a prostě to je maminka. Babička nás vychovává od malička“

9 let, chlapec: „...babička mi dá najíst, že mě má ráda, já ji taky.“

11 let, děvče: „...máma, protože se o mě stará, kupuje a tak. Táta se taky stará a tak.“

6 let, děvče: „...já nevím.“

Jak již bylo zmíněno rodina je pro dotazované děti prvořadá. Důvodem tohoto faktu je především úzká vazba k rodičům. Svou roli zde hrála také babička, která, jak jsem pochopila, zastávala spíše funkci matky. Proč je pro ně důležitá maminka, nedokázaly děti přesně pojmenovat. Zkrátka jsem se shodli, že maminka je prostě maminka. Tatínek byl uveden pouze jednou a to spíše v souvislosti s maminkou, že se také stará o děti.

Byl zde uveden také starší bratr, u kterého mi přišlo, že trochu zastává roli otce. Devítileté děvče o něm mluvilo hezky, nebylo to tak ve slovech, ale spíše v tonu řeči. Bylo zkrátka cítit, že je její velká opora.

Škola

6 let, děvče: „...protože já chodím do školky. Protože mě to tam baví, je tam sranda,“

10 let, chlapec: „...jakože kdyby nebyla škola, tak by jsme byli blbí.“

11 let, děvče: „...protože se tam můžu něco naučit.“

Mám radost z toho, že děti vzpomněly na školu a v takovémto počtu ji uvedly. Pro mě je to důkazem, že R-centrum v Jihlavě je opravdu dobře vedená organizace a má svůj velký smysl. Je jen škoda, že děti z takto podmíněného prostředí přicházejí domů, kde panuje poněkud stereotypní chování. To mi také potvrdila asistentka v R-centru, která je romského původu a tak zajisté ví, o čem mluví. Sdílí názor, že je velmi dobré s dětmi pracovat a ukazovat jim jiné cesty, ale ne vždy to přináší kladné výsledky. Děti mají samozřejmě nadále velký vzor doma, kde povětšinou rodiče napracují, žijí ze sociálních dávek, a tak nemohou předávat dětem dál nějakou motivaci k úspěchu.

Sport a tanec

9 let, chlapec: „...že se někam dostanu. Na turnaje. No, bych ho chtěl hrát jako až budu velkej.“

11 let, děvče: „...prostě jsem zvyklá už od malička tancovat.“

Tyto dvě aktivity jsou v nabídce centra a jsou velmi přínosné. Je dobré, aby měly děti své zájmy a snažily se je rozvíjet. V tomto případě to určitě platí. Chlapec se aktivně zúčastňuje fotbalových turnajů, a to nejen proto, že ho to baví, ale zřejmě i rád cestuje. Pro mě je to spojení činnosti, kterou má rád a motivace, která je skrytá v touze zažít něco nového. U dívky mohu z praxe také potvrdit, že velmi ráda tancuje. Účastní se břišních tanců i nácviků tanců vedených zaměstnanci nebo dobrovolníky. Tato dívka jakoby vede ostatní děvčata k tancování. Dívky si tuto činnost zpřijemňují i tím, že vybírají v čem budou tancovat a líčením, které tak nějak k jejich věku začíná patřit. U těchto hodnot je u dětí znát opravdové nadšení.

Vrstevníci

9 let, děvče: „...Tak kámošky třeba pomůžou. Když třeba někdo smaže něco na tabuli, jako zadání domácího úkolu, tak si to můžu od nich opsat. Můžu s něma chodit ven a tak.“

11 let, děvče: „...No protože s nima všechno proberem. Chodíme ven a tak. Prostě kámošky.

Kamarádi jsou v dětství také velmi důležití a z teorie víme, že během vývoje dítěte zastávají čím dál větší funkci. V našem případě uváděly jako důležitou hodnotu vrstevníky dvě děvčata. V obou odpovědích zaznívá, že s kamarádkami mohou chodit ven. S kamarádkami mohou probrat osobní záležitosti a také se od nich mohou dočkat pomoci, když ji potřebují.

Vztahy mezi vrstevníky jsou silné, to jsem si zažila během praxe. Dostala jsem se v této souvislosti do konfliktní situace, kdy jsem zvýšila hlas na dvě děvčata, protože hrála hlasitě hudba. Jejich kamarádky je začaly bránit a hádka byla na světě. Na druhou stranu je u dětí normální, když se jeden den pohádají, nějakou dobu na sebe ani nemohou kouknout, ale časem se vše zlepšuje. U romských dětí je v tomto případě patrný větší temperament, protože jsou při hádkách mnohem ostřejší, především ve výrazech. Přesto je kamarádství pro ně velmi důležité, to lze vyčíst z jejich chování, které jsem mohla během své praxe sledovat.

„Bydlení“

10 let, chlapec: „...Potřebuju pro rodinu, pro mámu. Pro všechny“

Povídání s tímto chlapcem bylo velmi příjemné. Při sledování jeho běžného chování v R-centru mezi kamarády jsem byla velmi mile překvapena z toho, jak se pak choval, když byl se mnou sám. V tu chvíli se velmi snažil a opravdu nad vším přemýšlel. Je to takový „malý velký“ kluk. Podle toho, co povídal jsem pochopila, že to nemá doma jednoduché. Je tam zřejmě komplikovanější struktura vztahů a to především kvůli tomu, že mi řekl o babičce, která, jak jsem pochopila, v mnohém zastává roli matky. O matce mluvil také pěkně, ale velmi mi to připomínalo povídání dětí z dětských domovů o jejich rodičích. Když jsem byla na praxi v dětském domově, bylo běžné, že děti „básnily“ o svých rodičích,

o tom jak jsou spolehliví a že ony samy půjdou brzy domů. Opak byl pravdou. Děti své rodiče milují a snaží se je vidět a prezentovat v lepším světle.

Trochu jsem se odchytila od tématu, tedy od hodnoty „bydlení“. Celkově spojení „Rom a bydlení“ má své zažité stereotypy. Velká část Romů žije ve špatných sociálních podmínkách. Mnoho z nich dostane od státu k pronajmutí byt a pak jej zničí, někteří bydlí v malých bytech ve větším počtu. Přímo v Jihlavě je např. trend rozmisťování Romů v okolí náměstí do starých domů anebo do městské části Horní Kosov, kde se snažilo město obydlet panelové domy Romy, příslušníky policie a vojáky. Dopadlo to tak, že teď je to nejméně chtěná lokalita k bydlení.

U tohoto chlapce však odhaduji důležitost bydlení v touze mít harmonický domov se všemi členy rodiny.

Fyziologické hodnoty

9 let, děvče: „...že jídlo, kdybych měla třeba hlad, tak vlastně mi to jídlo pomůže a pití je, kdybych, abych neumřela, abych měla dostatek tekutin. Protože z jídla se můžu najíst a když budu pít hodně pití, tak budu mít dostatek tekutin.“

Další hodnota a její následné zdůvodnění, která mě překvapila, byla důležitost jídla a pití. Toto děvčátko na mě působilo inteligentně. Nevím, jaké má známky a úspěchy ve škole, ale odhaduji, že na tom bude přinejhorším dobře. Z uvedení této hodnoty mám pocit, že probírali ve škole např. v rámci přírodopisu, jak je důležité mít dostatek tekutin a potravy k životu. Možná proto si na to dívenka vzpomněla.

Hra

6 let, děvče: „...já nevím.“

9 let, chlapec: „...že naučí. Spíš je to pro zábavu.“

Dvě děti zmínily mezi svými hodnotami hru. Děvče nedokázalo pokaždé zdůvodnit svůj výběr, zřejmě nedokázalo najít vhodná slova a asi nad tím proč je pro ni hraní důležité v jejím věku nepřemýšlela. A u chlapce šlo konkrétně o hrací konzoly Playstationy 2. Nejprve tvrdil, že je to na učení. Když jsem se ho ptala, jestli to spíše není pro zábavu,

odpověděl, že spíše ano. Uvedl tuto hodnotu jako první a když jsem se ho zeptala proč, měla jsem pocit, jakoby si myslel, že tohle slyšet nechci, že to není vhodné. Proto se to snažil zachránit tím, že tvrdil z počátku, že je to na učení.

Jinak kdyby děti nevedly nějaký způsob hry v jejich hodnotovém systému, zdálo by se to možná zvláštní. Přeci jen celou dobu hovoříme o dětech mladšího školního věku a k nim samozřejmě hra stále patří.

Mír

9 let, chlapec: „...jako aby nebyla válka. Aby byl mír.“

Tento chlapec si nemohl na nic vzpomenout. Byla chvíle, kdy seděl a přemýšlel a zdvihal ramena, že neví. Pak řekl, že by chtěl aby nebyla válka. Když sem se ho pak zeptala, jestli se cítí nějak ohrožen, řekl, aby byl mír. Nechci tuto hodnotu nijak podceňovat, ale myslím, že byla vyřčena především kvůli tomu, že nemohl v tu chvíli nic jiného vymyslet. Po této hodnotě mu to zase šlo dobře, přišel ještě na zajímavé hodnoty.

Angličtina

9 let, chlapec: „...A angličtinu tu moc. Ji umět. Sem můžu nějakým učitelem? Někdy děti třeba učit nebo něco.“

Tato hodnota se odvinula od chlapcovy záliby hrát fotbal. V předešlém textu je to uvedeno jako hodnota „Sport a tanec“. Poté co jsem se bavili o hraní fotbalu, jsem mu řekla, že pro to, aby mohl hrát profesionálně fotbal, musí mít také dobré známky ve škole, především z angličtiny. V ten moment vyhrkl, že angličtinu by moc rád uměl. Když jsem se ho zeptala proč, odpověděl, že by se rád stal učitelem. Další věc, která mě mile oslovila.

Jak je vidět děti mají své cíle a tajná přání. Je dobré je znát a reálně je v tomto podporovat. Tato část rozhovoru mě utvrdila v tom, že by lidé, kteří pracují s dětmi, a nezáleží zda jsou to děti romského původu či ne, s nimi měli hovořit. Měli by znát i jejich hodnoty, touhy či přání.

Město

6 let, děvče: „...protože běháme. Je tam diskotéka.“

Když mi toto šestileté děvče povědělo, že rádo chodí s maminkou do města, myslela jsem, že je to z toho důvodu, že zde nakupují, jdou na zmrzlinu apod. Ale dívenka mi řekla, že to má ráda, protože tam chodí na diskotéku. Usmívala se a já vlastně ani nevěděla, co na to odvětit.

S odstupem času mě však napadá v této souvislosti, že romské děti jsou zkrátka temperamentní a mají velmi rády tanec. Společně s tím i dříve dospívají a pronikají do světa dospělých. To je vidět především na oblečení mladých slečen a na líčení, které používají děvčata od velmi útlého věku. Není tedy divu, že navštěvují taková zařízení. Přesto předpokládám, že tím myslela dívenka diskotéku, která se koná v odpoledních hodinách a pro děti.

Charita

9 let, děvče: „...že jako když bych byla ve škole, kámošky by byli doma. Já bych neměla, co dělat, tak tady mě to baví, jsou tady počítače a tak. Protože tady mi dají taky napít a jsou tady počítače a můžu si tady hrát a tak.“

10 let, chlapec: „...protože tu můžem vařit, jsou zde počítač a tak. Protože kdyby nebyla charita, tak nemáme kam chodit.“

Hodnotu „Charita“ jsem si nechala na konec. Přímo ji uvedly jen dvě děti, ale jsem přesvědčena, že „Charita“ je velmi důležitá pro všechny děti, které se zúčastnily výzkumu, ale i ostatních dětí charitu navštěvujících. Už jen to, že sem pravidelně chodí přeci svědčí o tom, že jim je tam dobře, že to ony samy chtějí.

Děti ve výzkumu zdůvodnily výběr této hodnoty tím, že zde mohou vykonávat různé činnosti jako je vaření, hra na PC, hraní. Chlapec pak uvedl, že kdyby nebyla charita, taky by neměli kam chodit. V tomto smyslu mě napadá slovo „prevence“. Určitě je dobré, že se děti nepotulují celé odpoledne po městě. V R-centru jsou jim každý den nabízeny různé aktivity, které děti baví a nemají tak prostor pro vymyšlení činností, které by mohly také vést k problémům.

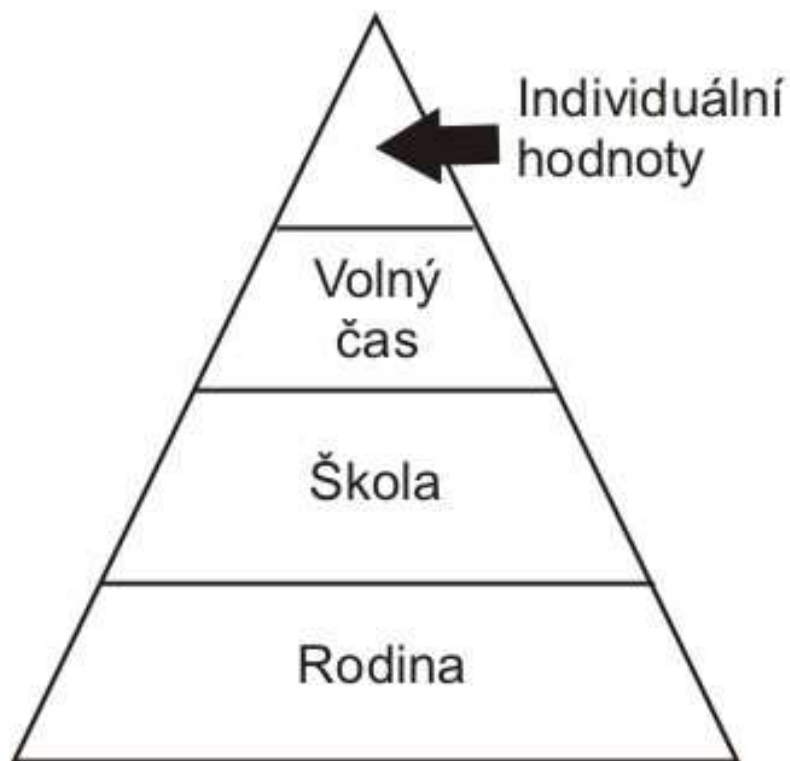
3.7 Shrnutí výzkumu

Zde jednoznačně vidíme, jak děti přemýšlí a především žijí. Nejdůležitější je rodina. Je to jakési východisko každého dítěte. Tam mají své doma, tam získávají lásku. Tak jak děti leply na základnu pyramidy to nejdůležitější, tak i já jako analýzu uvedených hodnot uvádím rodinu na první místo v pyramidě. Nedá mi však zmínit se v této souvislosti o R-centru. Děti toto prostředí vnímají jakou svou druhou rodinu. Toto zjištění mi sice nevyplývalo z výzkumu, ale spíše z praxe, kterou jsem zde vykonávala. Děti mají „tety“ a „strejdy“ v centru velmi rády a váží si jich. Tráví s nimi většinu odpolední v týdnu. Během praxe jsem zaznamenala příhodu, kdy nemocné dítě volalo z horeček jméno tety z centra. To jistě vypovídá o tom, že vztahy jsou tu velmi milé a vřelé.

Dále zde máme školu, tedy vzdělávání, které je romským dětem v R-centru vštěpováno. Jestliže děti nebyly ve škole, ten den nemohou ani do R-centra. Většinou si toto pravidlo hlídají mezi sebou samy děti. Jsou zde vedeny doučovací kroužky, za které děti dostávají odměny a vždy když potřebuje dítě něco doučit nebo udělat referát či úkol, poprosí „tetu“ a ta mu s tím pomůže.

Na další příčce pyramidy máme sport a tanec, vrstevníky, hru a „charitu“. Tato kombinace by se klidně dala pojmenovat „volný čas dětí“. Jsou to hodnoty, které velmi jasně vypovídají o tom, jak nejraději tráví romské děti svůj volný čas, přičemž všechny tyto aktivity vykonávají především v R-centru. Zde jsou taneční kurzy, taneční přípravy na vystoupení, se „strejdou“ hrají kluci fotbal, s „tetami“ si hrají různé hry a mají i možnost hrát na počítačích. Samozřejmě je tu pak uvedena přímo i „Charita“. Myslím, že všechny hodnoty, co jsem na této pozici uvedla, jsou uvedeny právě proto, že děti do R-centra chodí.

Na konečném místě jsou pak uvedeny hodnoty, které, řekla bych, vypovídají spíše o dětech a jejich individualitách, stejně tak o jejich osobním životě. Hodnoty bydlení, fyziologické hodnoty, Mír, „město“ a „jít ven“ uvedlo vždy jen jedno dítě.

Obr. 8: Vyhodnocení hodnot v pyramidě

U některých hodnot jsou důvody jejich zvolení u dětí shodné. Mám tím na mysli hodnoty jako je rodina, škola, vrstevníci a charita. Uvádím zde stručný přehled odůvodněních k vybraným hodnotám.

Rodina

- Je důležitá.
- Poskytne pomoc.
- Stará se o dítě, když je nemocné.
- Poskytne podporu.
- Stará se – zabezpečí jídlo, oblečení apod.

Škola

- Je tam zábava.
- Škola naučí.

- Kdyby nebyla, byly by děti hloupé.

Sport a tanec

- Děti to baví.
- Dělají tuto činnost dlouho.
- Mohou cestovat.

Vrstevníci

- Pomohou.
- Děti s nimi mohou chodit ven.
- Mohou si s nimi o všem promluvit.

„Bydlení“

- Je potřebné pro celou rodinu.

Fyziologické hodnoty

- Jídlo a pití je potřebné pro život.

Hra

- Naučí.
- Je pro zábavu.

Mír

- Aby nebyla válka.

„Angličtina“

- Její znalost je potřebná, aby se mohlo být učitelem.

Město

- Může se tam běhat.
- Je tam diskotéka.

Charita

- Tady to děti baví.
- Kdyby neměly děti, co dělat, mohou jít sem.
- Je tu nabídka různých aktivit.

Na závěr výzkumu jsem se dětí ptala, jestli vnímají vliv R-centra na jejich hodnoty, respektive na to, co zde vymyslely a vytvořily a v čem by to bylo jiné, kdyby do R-centra nechodily. Děti většinou odpovídaly, že neví. Jedenáctileté děvče řeklo, že kdyby nechodilo do charity, taky by se jinde nenaučilo tancovat jako v R-centru. Devítileté děvče na závěr rozhovoru uvedlo, že by možná vyměnilo hodnotu „kámošky“ za hodnotu škola. Asi to pro ně byla komplikovanější otázka, na kterou nedokázaly odpovědět. S odstupem času také přemýšlím nad tím, že už pro ně mohlo být povídání se mnou dlouhé a neměly už chuť na něčím dalším přemýšlet.

ZÁVĚR

Vychovávat děti ke správným hodnotám je v současné době poměrně obtížné. Celkově ve společnosti nemají rodiče na své děti mnoho času. Tuto funkci pak přebírají různé instituce jako je škola, volnočasové kroužky či zařízení, jako je R-centrum. U romských rodin panuje spíše benevolence ve výchově. Rodiče nemají zájem o to, jak jejich dítě např. prospívá ve škole natož aby děti vychovávali ke správným hodnotám.

Romské děti se kterými jsem se poznala v R-centru jsou vůči zaměstnancům velmi slušní a když se vyvíjí nějaká činnost, jsou opravdu snaživí. Je to však výsledek dlouholeté práce. Z povídání vím, jak bylo těžké vybudovat si stálou klientelu, stejně tak vzbudit respekt a toleranci blízkého okolí. Myslím, že mají děti velkou šanci začlenit se v dospělosti plně do společnosti, protože R-centrum a jejich zaměstnanci je vedou správnou cestou.

U mnoha dětí si troufám říct, že berou R-centrum jako jejich druhou rodinu a je jim tam velice dobře. Dostane se jim pozornosti, kterou z domovů neznají. Proto má toto prostředí opravdu velkou šanci zasáhnout do života těchto dětí. Děti zde získávají zásady správného chování, najdou zde své zájmy a hlavně porozumění. Důležité je už jen to, že když přijde dítě do R-centra, pracovníci jej pozdraví, zeptají se, co nového ve škole, jestli s něčím nepotřebuje pomoc, co budou dnes dělat... zkrátka mají zájem. A tento zájem se nedá ničím zaplatit. Tím chci říct, že R-centrum skvěle funguje především díky osobám, jež zde pracují.

Když jsem začínala tuto práci psát, chtěla jsem jejím prostřednictvím pracovníkům R-centra předat informace ohledně hodnot dětí, se kterými pracují. Postupem času však budu ráda, když se po přečtení mé práce zaměstnanci zamyslí nad tím, že mají opravdu velký potenciál, ze kterého mohou čerpat v prospěch dětí. Bylo by dobré stanovit si cíle, kterých chceme v práci s dětmi dosáhnout, tedy k čemu je chceme vést. Chceme aby měly úspěchy ve škole? Aby se chovaly slušně? Aby si vážily peněz? Aby využívaly svých schopností v činnostech, které je baví? Aby byli tolerantní, pravdomluvní, čestní ve svém jednání, poctiví, mírumilovní, věrní, vlídní, srdeční, nesobečtí...? Aby se v dospělosti snažily najít zaměstnání, vytvořit si harmonický domov a rodinu?

Myslím, že to chce plán, vizi, představu a té se držet v jakékoliv činnosti, kterou s dětmi děláme. Během psaní této práce jsem narazila na knihu „Jak naučit děti hodnotám“ od

Lindy Eyre. Myslím, že je to velmi dobře zpracovaná příručka, kde jsou představeny hodnoty a metody k dosažení těchto hodnot u dětí. Děti mají rády hry, proto bych doporučovala přečíst si knihu „Metodika dramatické výchovy: zásobník dramatických her a improvizací“ od Evy Machkové. Ze zkušeností z tábora a víkendových pobytů dětí ze sociálně slabých rodin, mohu říct, že celoplošná dramatická hra bývá vždy velkým přínosem ve výchově dětí. Navíc celoplošné dramatické hry bývají velice univerzální, protože takovouto hru dokáže vymyslet každý a na jakékoliv téma. Musí se jen dodržet adresnost, tedy komu je hra určena, a cíl, tedy čeho chceme dosáhnout.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ALAN, Josef. *Etapy života očima sociologie*. 1. vyd. Praha: panorama, 1989. 440 s. ISBN 80-7038-044-6
- BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. 179 s. ISBN 80-7220-180-8
- BERGER, Peter Ludwig. *Sociální konstrukce reality*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1
- CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot*. Votobia, 2004. 427 s. ISBN 80-7220-195-6
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Výsledky ze sčítání lidu, domů a bytů*. [online]. [cit. 2007-4-18]. Dostupný z WWW: <http://vdb.czso.cz/vdbtab/>
- DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom. Cesty Romů*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. 1995. 245 s. ISBN 80-7067-533-8
- DOROTÍKOVÁ, Soňa. *Filosofie hodnot*. [online]. [cit. 2007-2-26]. Dostupný z WWW: http://bibliotheca.profitux.cz/scrinium/dorotikova_filosofie_hodnot.doc
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum. 1986. 139 s.
- FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. 1. vyd. Praha: Portál. 1997. 384 s. ISBN 80-7178-063-4.
- FRANKL, E. Viktor. *Lékařská péče o duši: základy logoterapie a existencionální analýzy*. 1. vyd. Brno: Cesta, 1996. 237 s. ISBN 80-85319-50-0
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 1997. 595 s. ISBN 80-7203-124-4
- HAVLÍK, Radomír. KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 174 s. ISBN 80-7178-635-7
- HLADÍK, Jakub. *Multikulturní výchova (Socializace a integrace menšin)*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. 2006. 73 s. ISBN 80-7318-424-9
- HOLÝ, Ivan. *Úvod do sociologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-0985-3
- HUBSCHMANNOVÁ, Milena. *Romské pohádky*. 2. vyd. Praha: Fortuna. 1999. 312 s. ISBN 80-7168-658-1

KALIBOVÁ, Květa. Romové z pohledu statistiky a demografie. In *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999. 558 s. ISBN 80-902260-7-8

KAŠTÁNKOVÁ, Markéta. BALÁŽOVÁ, Jarmila. *Náboženství Romů*. [online]. [cit. 2007-4-18]. Dostupný z WWW: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18147>

KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk, hodnoty, výchova*. Kapitoly z filosofie výchovy. 1.vyd. Prešov: ManaCon, 1996.231 s. ISBN 80-85668-34-3

KUČEROVÁ, Stanislava. *Úvod do pedagogické antropologie a axiologie*. 1. vyd. Brno:Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994. 49 s. ISBN 80-210-0141-0.

LINHART, Jiří. *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: Dialog, 2004. 412 s. ISBN 80-85843-61-7

MATĚJČEK, Zdeněk. LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního vývoje*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1986.

MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha: Portál. 1998. 336 s. ISBN 80-7178-226-2

MIŠURCOVÁ, Věra. *Hra a hračka v životě dítěte*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. 143 s.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 1.vyd. Praha: SLON, 1999. 251 s. ISBN 80-85850-75-3

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. 1999. 129 s. ISBN 80-7067-952-2

NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2004. 590 s. ISBN 80-200-1290-7

NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8

PRŮCHA, Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 292 s. ISBN 80-7178-029-4

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 143 s. ISBN 80-7178-250-5

SAK, Petr. *Výzkum: Média a počítače mají zásadní vliv na myšlení, postoje, názory, hodnoty, estetiku a životní styl*, 2004. Britské listy [online] cit. [2007-4-17] Dostupný z WWW: <http://www.blisty.cz/art/19934.html> . ISSN 1213-1792

SAK, Petr. SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce*. 1.vyd. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2

ŠIKLOVÁ, Jiřina. Romové a nevládní, neziskové romské a proromské občanské organizace přispívající k integraci tohoto etnika. In *Romové v České republice*. Praha: Socioklub. 1999. 558 s. ISBN 80-902260-7-8

ŠIMÍKOVÁ, Ivana. *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. 1. vyd. Brno: Barrister a Principál, 2005. 211 s. ISBN 80-7364-009-0

ŠIMÍKOVÁ, I., BUČKOVÁ, P., SMÉKAL, V. Sociální vyloučení Romů v perspektivě výzkumu. In NAVRÁTIL, P.: *Romové v české společnosti*, s. Praha: Portál, 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s. r. o. 2001. 92 s. ISBN 80-247-0277-0

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-30

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

R-centrum Romské centrum v Jihlavě.

OPP Obecně prospěšné práce.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr.1 Kučerová – dělení hodnot.....	16
Obr.2 Frankl – dělení hodnot.....	17
Obr.3 Rogersovy druhy hodnot.....	17
Obr.4 Dělení hodnot dle Aldag-Stearnse.....	18
Obr.5 Role a jejich dělení.....	21
Obr.6 Maslow – Pyramida potřeb.....	40
Obr.7 Pyramida pro děti.....	41
Obr.8 Vyhodnocení hodnot v pyramidě.....	53

SEZNAM TABULEK

Tabulka č.1 Sčítání lidu, rok 2001.....	26
Tabulka č.2 Výroky Romů.....	36
Tabulka č.3 Výroky majority.....	36
Tabulka č.4 Zastoupení jednotlivých hodnot.....	45

SEZNAM PŘÍLOH

PI.....	Otázky kladené v rozhovoru
PII.....	Rozhovor – děvče, 6 let
PIII.....	Pyramida – děvče, 6 let
PIV.....	Rozhovor – děvče, 9 let
PV.....	Pyramida – děvče, 9 let
PVI.....	Rozhovor – chlapec, 9 let
PVII.....	Pyramida – chlapec, 9 let
PVIII.....	Rozhovor – chlapec, 10 let
PIX.....	Pyramida – chlapec, 10 let
PX.....	Rozhovor – děvče, 11 let
PXI.....	Pyramida – děvče, 11 let

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY KLADENÉ BĚHEM ROZHOVORU

- Nejdřív mi řekni, kolik je ti let?
- Já tady mám pět papírků a potřebovala bych po tobě vědět: Co je pro tebe v životě nejdůležitější?
- Co nebo koho potřebuješ, abys byl(a) šťastný(á)?
- Bez čeho by jsi se v životě neobešel(a)?
- Jak by jsi to nazval(a)?
- Tomu nerozumím, můžeš mi to, prosím, vysvětlit?
- Když si představíš celý svůj den. Všechno co během dne děláš od rána do večera. Ráno doma vstaneš, jdeš do školy, pak trávíš nějak odpoledne. Vrátiš se domů. Co nebo kdo je pro tebe z celého toho dne důležité?
- Proč je to pro tebe důležité?
- Co dáš na toto místo v pyramidě? Proč?
- Proč je tohle důležitější?
- Myslíš si, že to co jsi zde vytvořil(a), by bylo v něčem jiné, kdybys nechodila sem do centra? V čem?

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR – DĚVČE, 6 LET

L: Takže psát ještě neumíš, vid'?' Tak já to budu psát za tebe.

A: Jo

L: Tak povíš mi, co je pro tebe v životě nejdůležitější?

A: Nevím.

L: Nevíš? Tak si vezmi celý den, co děláš. Ráno vstaneš, jdeš do školky, pak třeba do centra, jsi venku, jdeš domů.

A: Chodit do školy

L: Do školy? Proč je to pro tebe důležité?

A: Protože já chodím do školky.

L: A proč je to pro tebe důležité?

A: Protože mě to tam baví, je tam sranda.

L: A dál je pro tebe důležitý, co potřebuješ mít? Jaký jsou tvý přání, hodnoty.

A: Jít ven.

L: Když jdeš ven? Co je na tom pro tebe důležitý chodit ven?

A: Nevím.

L: Co potřebuješ dál, abys byla šťastná? Vzpomeň si na svou rodinu, co děláš doma, ve školce, co tam děláš, jestli máš kamarády.

A: Nevím.

L: Není pro tebe nic důležitý? Můžeš říct úplně cokoliv, já tam napíšu cokoliv.

A: Třeba kamarád, když si s nim hraju.

L: Je pro tebe důležité si hrát?

A: Jo.

L: A proč je to pro tebe důležitý?

A: Já nevím.

L: A co je dál pro tebe důležitý?

A: Když jdu ze školky a převleču se.

L: A co na tom je pro tebe důležitý?

A: Nevím.

L: Tak zkus přemýšlet bez čeho by jsi byla smutná, co potřebuješ?

A: Když jdu s maminkou do města.

L: To je pro tebe důležitý, proč? Co je na tom důležitý?

A: Protože běháme, je tam diskotéka.

L: Diskotéka? Ty chodíš na diskotéku?

A: Jo.

L: Tak dáme to tam, že je pro tebe důležitý chodit na diskotéku?

A: Jo.

L: A máme tu poslední papírek, co na něj napíšeme?

A: Třeba když maminka porodí, tak chodíme za ní.

L: A proč je to pro tebe důležitý?

A: Já nevím.

L: Ty nevíš? No dobře.

L: A teď tu mám takovou pyramidu a ty mi tam nalepíš ty věci, co jsi tu řekla, tak že dolů dáme to nejdůležitější. Co je pro tebe nejdůležitější? Co nalepíme sem dolů? Školku? Diskotéku? Hraní? Chodit ven? Za maminkou?

A: Školka.

L: A potom je důležitý pro tebe co?

A: Chodit za maminkou.

L: A na třetím místě?

A: Chodit do města.

L: A co v tom městě teda děláte?

A: Ta diskotéka.

L: A pak dáme co? Jít ven nebo hraní?

A: Jít ven.

L: Tak skvěle, na poslední místo nám zbývá to hraní, že?

A: Jo.

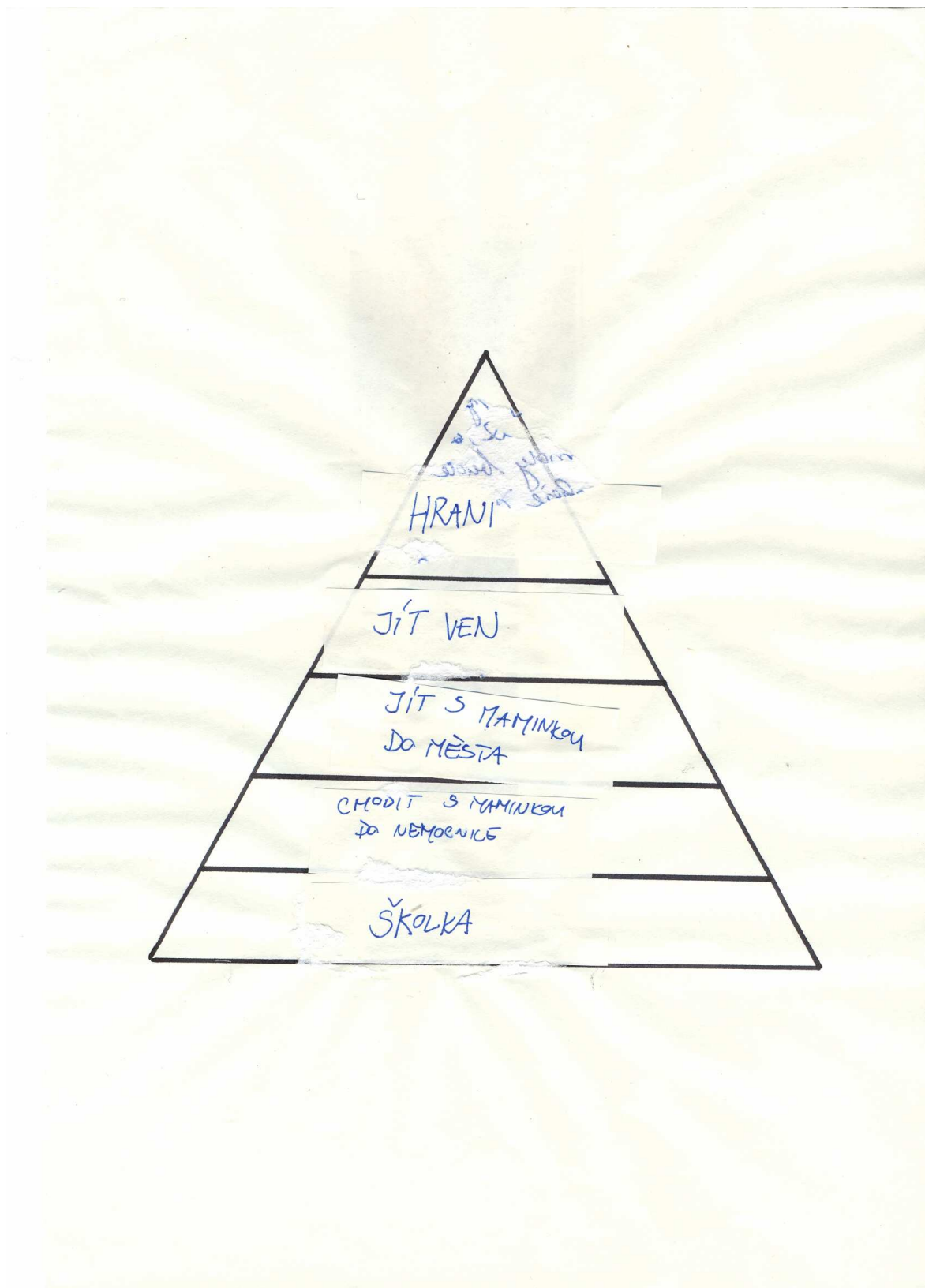
L: A poslední otázka, kdyby si nechodila sem do centra, napsala by jsi sem něco jiného?
Dala by jsi tam něco?

A: Jo.

L: A co? Napadne tě něco?

A: Já nevím.

PŘÍLOHA P III: PYRAMIDA – DĚVČE, 6 LET

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR – DĚVČE, 9 LET

L: Tak budu od tebe potřebovat, abys mi na těchto pět papírků napsala, co je pro Tebe nejdůležitější. Tady ti dám tužku. Pomůžu ti s formulací, můžeš přemýšlet, jak dlouho chceš. Času máme dost. Takže mě bude opravdu zajímat, co potřebuješ ve svém životě, abys byla šťastná a spokojená. Tak první, co Tě napadne.

A: Rodina, protože rodina je nejdůležitější, prostě kdybychom potřebovali pomoc, tak je tu rodina

L: Výborně, tak to tam můžeš napsat.

L: A když budeš přemýšlet dál, napadne tě další věc, co je pro tebe v životě nejdůležitější? Když si vezmeš celý den, jdeš do školy, něco děláš ve škole, pak jdeš třeba do centra, pak domů. Co je pro tebe nejdůležitější?

A: Tak kámošky třeba pomůžou. Když třeba někdo smaže něco na tabuli, jako zadání domácího úkolu, tak si to můžu od nich opsat. Můžu s něma chodit ven a tak.

L: Takže kamarádky jsou pro tebe taky důležité?

A: Jo.

L: Tak to tam napíšeme. Když budeš přemýšlet dál, tak co je pro tebe důležité? Bez čeho nebo koho by jsi se neobešla?

A: Charita. Že jako když bych byla ve škole, kámošky by byly doma. Já bych neměla co dělat, tak tady mě to baví, jsou tady počítače a tak.

L: A dál? Co je pro tebe důležité? Jaká máš přání, cíle, hodnoty?

A: Brácha. Mladej brácha. Kdyby se mě třeba mamka na něco zeptala a nevěřila mi, tak bracha jí to potvrdí a kdyby jsem třeba mluvila sprostě, tak to řekne doma a tak.

L: Tak a poslední papírek nám tu zbyl. Co je pro tebe ještě důležitý?

A: Jídlo a pití.

L: A to proč?

A: Že jídlo, kdybych měla třeba hlad, tak vlastně mi to jídlo pomůže a pití je, kdybych, abych neumřela, abych měla dostatek tekutin.

L: Jasně, dobře. Tak tohle bychom měli. Jsi fakt šikovná, jde nám to rychle a musím tě pochválit, že moc pěkně píšeš. Tak teď tu máme takovou pyramidku, dam ti k ni lepidlo a poprosím tě abys ta slova poskládala do pyramidy tak že na prvním místě, tady dole, bude pro tebe to nejdůležitější. A na tom všem nám budou stát všechny věci, takže dolů to nejvíce důležitý a nahoru to nejmíň důležitý.

L: Tak koukám, že budeš dávat rodinu dolů. Proč ji budeš dávat dolů?

A: Protože rodina je nejdůležitější.

L: Tak a na další místo?

L: Koukám ze dáváš charitu hned na druhé místo za rodinu. Proč?

A: Protože tady mi dají taky napít a jsou tady počítače a můžu si tady hrát a tak.

L: Tak na třetí místo, koukám, dáváš jídlo a pítí. Proč?

A: Protože z jídla se můžu najíst a když budu pít hodně pítí, tak budu mít dostatek tekutin.

L: A máme tu čtvrté místo. To koukám dáváš brášku, to teda proč?

A: Protože brácha mi může pomoci.

L: Tak a na poslední místo nám vychází kamarádka, že?

L: Tak a mám pro tebe poslední otázku, která je sice složitější, ale ty jsi holka šikovná, určitě ji zvládneš: To co jsi zde vytvořila, myslíš si, že by to bylo v něčem jiné, kdybys nechodila do charity?

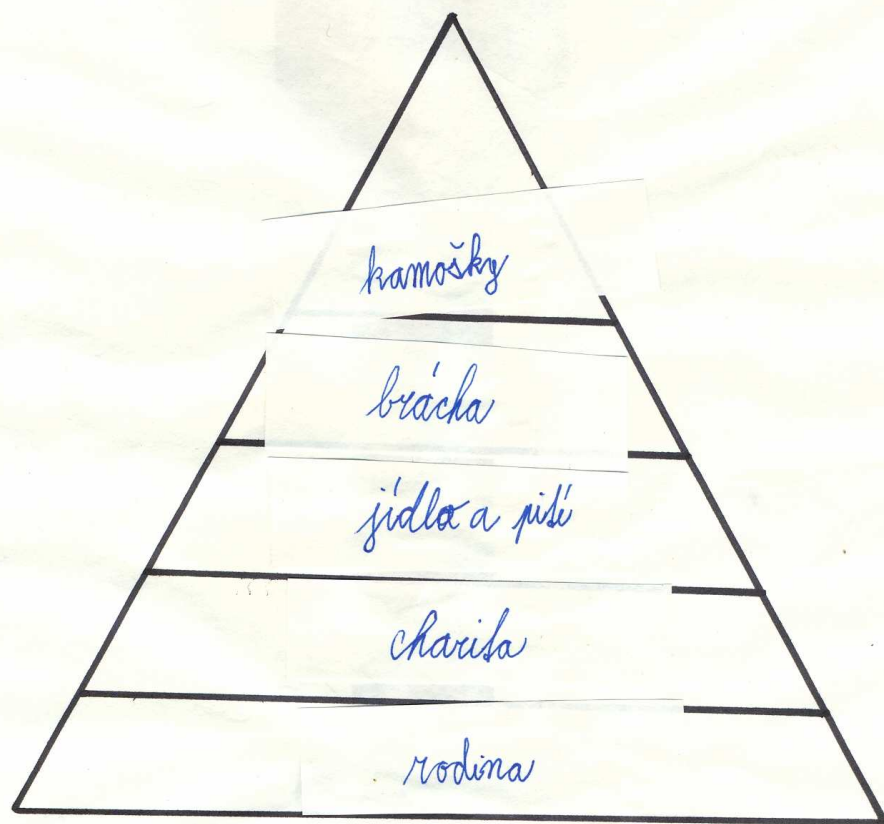
A: Kdybych sem nechodila tak bych se porad nudila a koukala se na televizi a nemohla bych nic hrát a tady si najdu i kámošky.

L: A v čem by bylo jiné tohle? Co by jsi tam udělala jinak, kdyby jsi sem nechodila?

A: Tak by místo těch kámošek bylo asi učení a abych byla chytrá a už nevím.

L: Tak já ti moc děkuji, jsi vážně šikovná.

PŘÍLOHA P V: PYRAMIDA – DĚVČE, 9 LET

PŘÍLOHA P VI: ROZHOVOR – CHLAPEC, 9 LET

L: Takže dám ti tady pět papírků, na které mi napíšeš, co je pro tebe v životě nejdůležitějších.

A: To já ale vůbec nevím.

L: Ale určitě víš nebo na to přijdem spolu. Na ty papírky napíšeme, co je pro tebe důležité, co rád děláš, bez čeho by jsi se neobešel. Tak napadne tě něco?

A: Že můžu hrát hry a tak.

L: Jaký hry?

A: Dvojky.

L: Jaký dvojky?

A: No ty hry dvojky.

L: Playstationy?

A: Jo

L: Proč jsou pro tebe důležitý playstationy?

A: Že naučí.

L: Že naučí? A není to spíš pro zábavu?

A: No spíš.

L: Další papírek. A když budeš přemýšlet dál, tak co je pro tebe důležité? Když si vezmeš celý den, co během toho dne děláš? Vstaneš, snídaně, škola, jsi venku, jdeš třeba do centra, domů. Co je pro tebe důležité?

A: Hráť fotbal.

L: Baví tě fotbal? Můžeš napsat.

A: Dělán to dobře?

L: Jo děláš. Výborně.

L: A proč je pro tebe důležité hrát fotbal?

A: Že se někam dostanu.

L: Jezdíte...

A: Na turnaje.

L: A ještě je něco proč je to pro tebe důležitý krom toho, že se někam dostaneš?

A: No bych ho chtěl hrát jako až budu velkej.

L: Myslíš jako profesionálně? No tak to tam můžeš napsat. Když se budeš snažit, budeš mít dobrý známky, hlavně třeba z angličtiny a němčiny.

A: A angličtinu tu moc.

L: Co s angličtinou?

A: Ji umět.

L: A je to pro tebe v životě důležitý umět angličtinu?

A: Jo, umět ji.

L: Tak ji klidně můžeš napsat. A proč je tedy důležitá ta angličtina?

A: Sem můžu nějakým učitelem?

L: Co s tím učitelem?

A: Nějaký děti třeba učit nebo něco.

L: Že by jsi jako chtěl učit?

A: Jo.

L: Tak hodně štěstí. Pěkný známky ve škole, pak na vejšku a můžeš být učitel. Tak to klidně napiš.

L: Zbývají tady ještě dva papírky. Co dál je pro tebe důl. Jde o věci, lidi, přání, cíle, činnosti

A: Nevím, už nevím

L: Ale. Přeci pro tebe není důležitý jen hry, fotbal a angličtina. Musí pro tebe být ještě další věci, činnosti.

A: Kdyby nebyla válka?

L: Proč? Cítíš se nějak ohrožen?

A: Jako aby nebyla válka. Aby byl mír.

L: Takže spíš chceš aby byl Mír.

A: Jo.

L: Tak to tam napiš.

L: A zbývá nám poslední papírek. Opravdu přemýšlej, co je tedy pro tebe ještě důležité? Bez čeho, koho by jsi byl nešťastný a smutný?

A: Bez babičky.

L: A proč bez babičky?

A: Ta mi dá najíst, že mě má rada já ji taky.

L: Tak to tam určitě napiš. To tam babička určitě patří.

L: Tak a na závěr tohohle všeho ti dám tady pyramidu.

A: A co mám jako dělat?

L: Tam nalepíš ta slova. Má to jedno velký pravidlo, dolů patří to nejdůležitější a nahoru patří to nejmíň důležitý. Dole musí být to nejdůležitější, je to jako stavební kámen, aby nám to prostě nepadlo.

A: Angličtinu.

L: Je pro tebe nejdůležitější?

A: Jo.

L: Co dál dáš?

A: Babičku.

L: Ta je pro tebe pak nejdůležitější?

A: Jo.

L: A třetí věc?

A: Mír.

L: Hm. Na čtvrtý pořadí?

A: Tak to dám ten fotbal.

L: Dobře, takže nejmíň důležitý pro tebe budou ty playstationy?

A: Jo.

L: Proč jsou pro tebe nejmíň důležitý?

A: Baví mě to a tak.

L: Dobře a ještě jedna otázka: To co jsi teď vytvořil, bylo by v něčem jiné, kdybys sem do centra nechodil?

A: Něco jiného.

L: A co třeba?

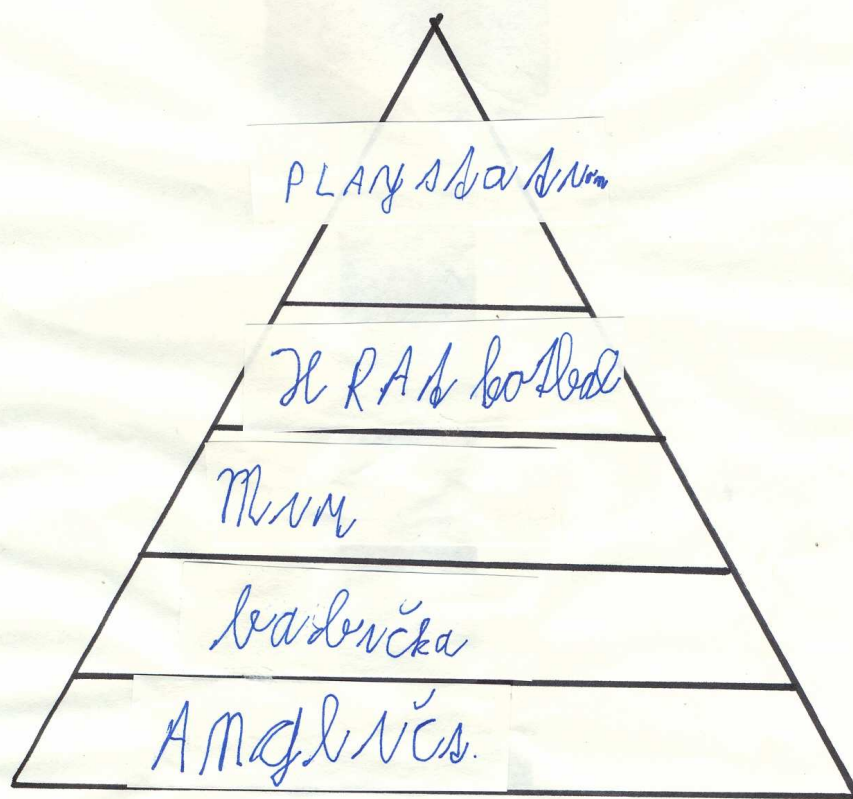
A: To nevím.

L: Nenapadne tě nic?

A: Ne.

L: Dobře tedy. Tak ti moc děkuji.

PŘÍLOHA P VII: PYRAMIDA – CHLAPEC, 9 LET

PŘÍLOHA P VIII: ROZHOVOR – CHLAPEC, 10 LET

L: Tak já ti dám tady pět papírků a budu po Tobě chtít, abys na ně napsal, pět věcí, které jsou pro tebe v životě nejdůležitější. To bez čeho by jsi si nedokázal představit život, bez čeho by jsi byl nešťastný.

A: Nejdůležitější pro mě je, že můžu chodit do charity.

L: A proč je to pro tebe důležité?

A: Protože tu můžem vařit, jsou zde počítače a tak.

L: Další věc, bez které by jsi nebyl šťastný, tvé cíle, přání, hodnoty?

A: Tak kdyby nebyla škola, tak by nebyla asi charita.

L: Teď to nechápu.

A: Když někdo nejde do školy, tak nejde do charity, tak kdyby nebyla škola

L: Takže co je v tomhle pro tebe důležitý?

A: Škola.

L: A proč škola?

A: Jakože kdyby nebyla škola, tak by jsme byli blbí.

L: Dobře tak ji napiš.

L: Tak vem si celý den, co děláš během celého dne. Jdeš do školy, něco tam děláš, pak

A: Bez babičky.

L: Proč bez babičky?

A: Bez babičky a bez mamky, protože kdybych je neměl, tak nemám vůbec nic

L: Takže babička je pro tebe hodně důležitá? Je na tebe hodná, že? A dál, co je pro tebe důležité?

A: Ještě mamka.

L: Proč tam píšeš maminku?

A: Třeba když jsme nemocní, tak třeba zavolá babičce a ta s námi jde k doktorovi. A že ona to všechno splní a prostě to je maminka.

L: Tak a putuje k tobě další poslední papírek. Copak na něj napíšeš? Co je pro takovýho desetiletýho kluka důležitý, aby byl šťastný? Můžeš si cokoliv vymyslet. Je to čistě na tobě, já ti nic nezakážu.

A: Byt

L: Potřebuješ byt? Pro sebe?

A: Pro rodinu. Pro mámu.

L: Takže byt pro všechny?

A: Jo

L: Tak to tam napiš.

L: Tak ještě tu mám tuhle pyramidu. Do ní mi nalepíš ty papírky. Má to pravidlo takový, že dolů patří.

L: Tak vidím, že dáváš maminku dolů. Proč?

A: Protože je nejdůležitější.

L: Co je dál pro tebe důležité?

A: Babička.

L: Proč?

A: Protože nás vychovává od malička.

L: Tak to ji tam musíš určitě dát.

L: Na třetí místo dáváš charitu? Proč?

A: Protože kdyby nebyla charita, tak nemáme, kam chodit.

L: Další místo?

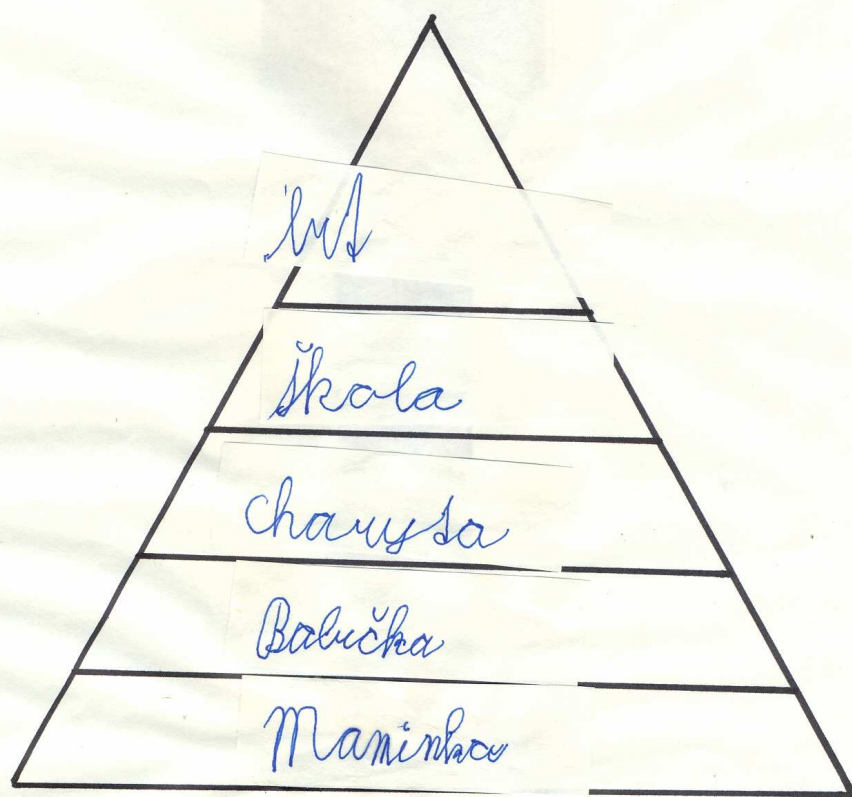
A: Škola. Protože se tam učíme, abychom nebyli hloupi.

L: Tak koukám, že na poslední místo dáváš byt, že?

A: Jo, ale je to důležitý.

L: Tak ti moc děkuji za pomoc. Byl jsi vážně šikovný.

PŘÍLOHA P IX: PYRAMIDA – CHLAPEC, 9 LET

PŘÍLOHA P X: ROZHOVOR – DĚVČE, 11 LET

L: Takže dám ti tady pět papírků. Nemusíš se vůbec bát, já ti s e vším pomůžu. Tak na ty papírky napíšeš, co je pro tebe důležitý. Jaký jsou tvý hodnoty, cíle, přání.

A: Jak jako, já to nechápu.

L: Napíšeš, co je pro tebe důležitý.

A: Jako tady v charitě? Co mě baví?

L: Nejen zde, myslím v tvým životě, co je pro tebe důležitý.

A: Jako třeba koho mám ráda a tak?

L: No, třeba.

A: Tak bílá kšiltovka.

L: To je?

A: Můžu to říct?

L: No, musíš.

A: Martin.

L: A proč?

A: Protože ho mám rada, jsme spolu chodili od tří let, v osmi jsme se rozešli.

L: Teda dlouhý vztah! A dál?

A: Máma

L: A proč?

A: Protože se o mě stará, kupuje a tak.

L: A dál?

A: Táta.

L: A proč?

A: Taky se stará a tak.

L: A co dál pro tebe je důležitý?

A: Pak je ještě důležitý tancování.

L: A proč tanec?

A: Prostě jsem zvyklá už odmalička tancovat.

L: Tak a poslední věc. Co je pro tebe ještě důležitý?

A: Kamarádky a taky škola.

L: Tak copak si vybereš?

A: Tak škola.

L: A proč je to pro tebe důležitý?

A: Protože se tam něco můžu naučit.

A: A můžu napsat ještě ty kamarádky?

L: Tak já to tam zahrnu, jo?

A: Jo.

L: Tak a teď další věc bude, že mi ty papírky srovnáš tady do té pyramidy a to podle toho, co je pro tebe víc důležitý. Sem dolů dáš to nejdůležitější a pak druhý důležitý a tak dále. Rozumíš?

A: Jo.

L: tak jak to teda bude? Na prvním místě?

A: Tak to Martin.

L: Proč?

A: Protože sem ti to říkala, já vím, že je to trapný.

L: Ale není to trapný, v pohodě. Na druhou příčku?

A: Máma

L: Pročpak?

A: Sem to říkala.

L: Dobře. A další políčko?

A: Táta

L: Čtvrté místo?

A: Škola. Nevím, jestli tam mám dát školu nebo tancování.

L: To je vážně tvoje věc.

A: Tak školu.

L: A na poslední vychází tancování, že?

A: Jo.

L: Tak ještě poslední otázka. Kdybys sem nechodila, bylo by to, co jsi zde vytvořila jinak?

A: Nevím. Nebyl by tam tanec

L: A proč?

A: Protože bych se jinde nenaučila tancovat, jak tady.

PŘÍLOHA P XI: PYRAMIDA – DĚVČE, 11 LET

